

40 dní s Biblí 2017

Na cestě s knihou Exodus

Manuál pro kazatele a vedoucí

Na cestě s knihou Exodus

Druhá kniha Mojžíšova je pro nás vedle První knihy Mojžíšovy a Žalmů asi nejznámější částí Starého zákona. Pro samotný Starý zákon a židovskou Bibli – a pro Židy –, je Exodus, lze-li to takto zjednodušeně povědět, snad i knihou nejdůležitější. Vzpomíná totiž na zrod a takříkajíc „DNA“ izraelského národa, a sice právě jakožto národa Bohem vyvedeného z otroctví a Bohem smluvně zmocněného ke svobodné bohoslužbě. Obdobně tu Hospodin vstupuje na scénu jakožto Spasitel a Zákonodárce. Mojžíš, vůdce exodu, je prorokem a učitelem, jemuž ve Starém zákoně není rovno. Kniha a události Exodu také tvoří pozadí evangelia Pána Ježíše. A více než ostatní biblické knihy byla v dějinách a je dosud velkým příběhem o naději pro všechny utlačené.

Četbou Exodu se spolu s Izraelem jakoby vydáváme *na cestu* z otroctví ke svobodě. V porobě biblického lidu můžeme rozpoznávat vlastní bezmoc, v jeho spásě a pověření svůj nový život v Kristu, v jeho zápasech a neposlušnosti vlastní pokušení a hřích, v dávném Hospodinově milosrdenství Kristovo odpuštění a lásku vůči nám dnes.

Knihy Exodus

Exodus je druhou knihou **Pentateuchu**, souboru pěti knih Mojžíšových, hebrejsky zvaných **Tóra**, Zákon – či spíše Naučení -, a patří tedy k samému jádru Starého zákona (L 24,44b aj.). Mojžíšovo jméno nesou tyto knihy jednak proto, že je tradicí považován za jejich autora, jednak kvůli Mojžíšově klíčovému postavení v zákonodárství a příběhu Tóry. Název „Exodus“ pochází ze Septuaginty, antického překladu židovské Bible do řečtiny, kde se kniha jmenuje „Exodos Aigyptou“ (Vyjití z Egypta). V hebrejském originále knihu označují její počáteční slova: „*A toto jsou jména...*“ (1,1): „*Ve'eleh šemót*“ nebo jen „*Šemót*“ (Jména). Jím Exodus navazuje na Genesis (1,1-6: Gn 46,8nn), podobně jako v závěru odkazuje ke knihám Leviticus a Numeri (40,36-38: Lv 1nn; Nu 9,15nn).

Je možné, že Pentateuch byl původně pojímán jako *jedno* souvislé dílo a že jeho rozdělení do patera knih musíme připsat na vrub pouze omezenému rozsahu starověkých svitků: Zákon tak sahá od stvoření světa a povolání patriarchů právě až k okamžiku, kdy lid Izraele stojí na hranicích zaslíbené země: Izrael je už od praotců lidem vycházejícím, lidem na cestě domů; je lidem, který stojí a padá s Božími dary a sliby (Dt 26), stejně jako se závazky a úkoly Boží smlouvy (Dt 4,1 aj.). Zároveň je ale zřejmé, že každá z pěti knih Mojžíšových má vlastní **zápletku**. Genesis je počátkem Božích slibů praotcům (Gn 12,1-3.7 aj.); Exodus vypráví, jak Hospodin tyto své závazky začal naplňovat (2,24; 3,8): Příběh se otevírá zotročením potomků Abrahamových v Egyptě a Hospodinovou zdánlivou nepřítomností (1,1 – 2,25); a končí viditelným příchodem Hospodinovy přítomnosti doprostřed osvobozeného lidu (40,34nn).

Vykladači strukturují – a akcentují – vyprávění knihy různě, např. takto:

1. Zotročení a osvobození (1,1 – 15,21)

- stvoření a ohrožení Izraele v Egyptě (1,1–22)
- Hospodin a zachránce Mojžíš (1,23 – 6,30)
- Boží soudy nad Egyptem (7,1 – 10,29)
- hod beránka a odchod Izraele z Egypta (11,1 – 15,21)

2. Cesta pouští na Sinaj (15,22 – 17,16)

- první reptání lidu (15,22nn)
- Boží péče o reptající lid (16,1 – 17,7)
- vítězství lidu nad Amálekem (17,8-16)

3. Sinajská smlouva a zákony (18,1 – 24,18)

- Jitrova návštěva a reorganizace lidu (18,1-27)
- Hospodin na Sinaji a dar Desatera (19,1 – 20,26)
- kniha smlouvy (21,1 – 23,33)
- uzavření smlouvy (24,1-18)

4. Boží příbytek, anebo zlaté tele (25,1 – 40,38)

- model Hospodinovy svatyně (25,1 – 31,18)
- zlaté tele a nová smlouva (32,1 – 34,35)
- stavba svatyně a Hospodinův příchod (35,1 – 40,38)

Z obsahu je na první pohled zřejmé, že Exodus – co se **literárních žánrů** týče - sestává zhruba způli z *vyprávění* (1,1 – 19,25; 24,1nn; 32,1 – 34,35) a zhruba způli z *práva* (20,1 – 23,33; 25,1 – 31,18; 35,1 – 40,38). Do vyprávění je vložena jedna *báseň* (15,1-21). Toto střídání a prolínání literárních žánrů je pro Exodus, jakož i celé Písmo, typické. „Právní otázky vytvářejí živnou půdu pro vyprávění. Vyprávění je mimo jiné reflexí otázek etických, kulticko-právních a sociálně-právních,“ píše Viktor Ber (Vyprávění a právo v knize Exodus, s. 1). Boží zákony vyplývají z faktu a okolností exodu, spásy - srov. ustanovení hodu beránka; a naopak se putování Izraele stýká a potýká s Božími zákony - srov. události kolem zlatého telete. Právo Exodu je právem exodu; a vyjití se dokonává a realizuje v právních ustanoveních. Leckde nelze žánry ani rozplést (12,1nn; 16,4nn; 24,1nn; 34,6nn). I Desatero obsahuje příběhy (20,8-11) a je vsazeno do vyprávění, ba vyplývá z něj (20,2n).

Samo **právo** (nejen) knihy Exodus se vyjadřuje formou jednak *apodiktických*, obecných, principiálních směrnic (20,13-17 atp.), jednak *kazuistických* nařízení, modelových příkladů ze života (21,1nn atp.). Zákony Tóry lze nahlédnout také z perspektivy obsahu:

stejně jako Desatero ve zkratce, tak i celá kniha Exodus zahrnuje vedle ustanovení *občansko-právních* (21,1nn; 22,1nn) i zákonodárství *sociální* (22,20nn), *kultické* (12,1nn; 20,22nn) a *sváteční* (23,14nn), ale taky *etická* pravidla sousedského soužití (23,1nn). Nejrozsáhlejším – a zároveň asi nejméně čteným – souborem práva v Exodu je „stavební projekt“ svatostánku, tedy řády kultické, ovšem jistě rovněž *estetické* (25,1 – 31,11; 35,1 – 40,38). Pospěšme však dodat, že taková rozlišující označení odpovídají spíše našemu pojetí skutečnosti a jejích různých segmentů či aspektů; v Tóře jde o *jedno* právo Boží. Dodejme také, že není zřejmé, jak a zda vůbec bylo toto právo v Izraeli vymáháno, uplatňováno, aneb kdo byl pověstným žalobcem, kdo soudcem a kdo vykonavatelem. Starozákonní vyprávění, a zejména prorocství, jasně napovídají, že Boží zákon zůstával nedostižným a hříšně pomíjeným ideálem.

Zákonodárství Exodu má formu **smlouvy**, dohody, spříseženství mezi Hospodinem a Izraelem (24,3-11). Události se zlatým teletem nakonec vedou k uzavření smlouvy nové (34,10.27). Této novele smlouvy odpovídají také dvě „desatera“ (20,1-17; 35,11-26), dvoje desky zákona (31,18; 32,19; 34,1.28), dvojí opatření kolem nedotknutelné hory Boží (19,10nn; 20,18-21; 34,2n.29nn), ba dokonce dva „výklady“ Božího Jména z Hospodinových úst (20,5b-7; 34,5-7).

„Teologie“ knihy Exodus

Pokusíme-li se výpovědi knihy Exodus shrnout do jedné dvou vět, pak lze snad říci, že Hospodin se tu zjevuje jako *Bůh vysvobozující a prikazující*; a že Boží lid Izrael je lidem *vysvobozeným k poslušné službě* svému Pánu. Sledujeme-li dějovou linku, pak jde o cestu Izraele k Boží hoře, ba k Bohu, ale také o Boží cestu k Izraeli, ba do Izraele.

Exodus je **knihou vycházení** a proměn: Z praoteckého klanu tu vzniká národ, *Izrael* nejen „rasový“, tvořený pokrevními svazky, nýbrž i politický a „misijní“, ustanovený zkušeností exodu a smlouvou s Hospodinem: a takto pověřený zvláštním posláním ve světě (19,5n; 20,2). Ze sluhů faraonových se stávají „*královští kněží*“ Hospodinovi. Z národa usedlých otroků se stává národ osvobozených poutníků, z cizinců lidé na cestě domů. Zaslíbení daná praotcům se blíží svému naplnění. Sám *Hospodin* v knize Exodus „vychází“: Vystupuje z ústraní na mezinárodní scénu a z „rodinného Boha“ (Gn 12-50) se stává „Bohem národním“ (20,2), spasitelem a zákonodárcem, pečovatelem, vychovatelem... a smírcem svého lidu. V průběhu dění postupně vyjevuje a upřesňuje své Jméno, tedy i to, kým chce pro Izrael být: „*Bůh vašich otců*“ – „*Budu, který budu*“ – Bůh, který si získává jméno vyvedením Izraele z Egypta – Bůh odměňující poslušnost a trestající nevěru – Bůh milostivě odpouštějící hříšníkům, ale i trestající ty, kteří se nekají (3,12nn; 6,7; 7,5; 20,2.5n; 32,11n; 32,6n). Této lince Jména odpovídá linka postupného - a komplikovaného - příchodu Hospodinova do středu Izraele (2,23-25; 23,20-26; 25,8; 33,2-7.12-15; 34,9; 40,24nn). Klíčovou událostí - pro Boží přítomnost a Jméno, ale i pro účel Božího příbytku ve středu tábora a pro sebeporozumění Izraele - je střet u zlatého telete (32,1 – 34,35): Právě zde se rodí nová smlouva zahrnující vedle

„rovnice“ odměny a odplaty (srov. 20,5-6) také „nerovnici“ milostivého odpuštění (srov. 34,6n), přičemž je to Mojžíš, kdo toto životodárné rozšíření iniciuje (32,7-14.19.26nn; 33,12nn; 34,9). Exodus je tedy i knihou nové smlouvy, ba nového stvoření: stvoření lidu Izraele a stvoření Božího příbytku v Izraeli, jež obojí připomíná stvoření světa z Genese (1,7; 39,43; 40,33b).

Exodus je **knihou zákona a milosti**: „Bezpodmínečná“ smlouva s Abrahamem (Gn 12; 15; 17) je doplněna o smlouvu „podmíněnou“ ustanoveními (19,4-6; 24,8). Se zákonem vstupuje mezi Hospodina a „syny Izraelovy“ nový prvek: podmínky zdaru, nebo ohrožení lidu. Genesis je „knihou nevinnosti“: Bůh nesoudí Abrahamovo či Jákobovo jednání, nýbrž brání je před nepřáteli, často nevědomými (Gn 12,17nn; 20,3nn aj.). V knize Exodu se z Izraelitů „stávají“ hříšníci (srov. Ř 3,19nn; 7,7nn; Ga 3,19nn). Abraham je mužem víry; Izraelité exodu jsou lidmi (ne)poslušnosti. Ani v Exodu jistě neplatí pouze protiklad ohrožujícího zákona a obnovující milosti, nýbrž zákon sám je zásadně plodem milosti: Izrael je nejprve spasen a teprve pak – jako spasený lid – zavázán poslušností (20,2). Rovněž dar odpuštění stojí v samém srdci exodického dění i práva (34,6n).

Exodus je **knihou přikázání, smlouvy, zákona**. Metafora *přikázání*, ustanovení, řádů evokuje státní legislativu: poddaní odpovídají *poslušností*. Ve starověkých orientálních *smlouvách* se silnější král zavazoval ochranou osvobozené (či podmaněné) strany, a ta byla dárci smlouvy *zavázána loajalitou*. Smlouva ale představovala také zmocnění k *partnerství*, spoluúčasti, ba k smluvní kreativitě a kritice (srov. 32,7-14.31n; 33,7.13). V prorocké reflexi se metafora smlouvy posune z politiky do oblasti manželství, a půjde v ní o touhu a bolest manželské *lásky* (Jr 3,1nn; Oz 1-3 aj.). Obraz zákona či *tóry* nakonec konotuje rodičovskou *výchovu*, úsilí naučit děti – slovem, činem, příkladem - rozumět světu, rozhodovat se, jednat, užívat a žít (3,22; Dt 32,6b). Tím, že Hospodin vstupuje na scénu jakožto zákonodárce a iniciátor smlouvy, překresluje mapu světa: Faraón, sám jsa jedním z bohů, byl pokládán za garanta božského řádu. Mezopotámští králové sice nepožívali božské úcty, zato byli suverénními zákonodárci. Hospodin v Exodu revoltuje jak proti božnému, tak proti všemocnému státu. Na Sinaji se *sám* stává zákonodárcem a králem Izraele: Izraelský stát ve Starém zákoně proto zůstane institucí služebnou a „slabou“, zásadně poddanou *Boží* vládě a *Jeho* právu, a tedy prorocké kritice, svobodě jednotlivcova svědomí.

Exodus - připomeňme nakonec - je **knihou krásy** (25-31; 35-40). Právě architektura, řemeslo a umění jsou tu doménou „*moudrosti*“ (31,1-11; 35,25nn). Svatosti Božího příbytku odpovídá jeho rafinovaná nádhera... a *čistota*, koncept pojednaný v Leviticu (Lv 11-22). Hřích a odpuštění, zkušenosti nám známé, nejsou se starozákonními kategoriemi ne/čistoty a svatosti jednoduše totožné, třebaže i ony náležejí do silového pole stánku (Lv 4-5; 16,1nn), ovšem zásadně i do všedního dne (Ž 103,7-18; 51,9-21).

Kniha Exodus v Písmu

V knihách Zákona se kladou **základy**: Na scéně stvořeného světa si Hospodin z moře lidstva povolává „jedináčka“ Abrahama, aby z něj dal povstat zvláštnímu rodu a lidu (Gn 12,1-3). Abraham dostává od Hospodina zaslíbení potomstva a země. A právě v knize Exodus sledujeme zrod tohoto národa a začátek jeho cesty do zaslíbené domoviny (2,24; 3,6nn aj.). V zákonných ustanoveních Exodu dostávají konkrétní obsah obecné smluvní podmínky dané Abrahamovi (Gn 17,1; 18,19). Spolu s dalšími knihami Pentateuchu je tak Exodus předznamenáním, zadáním a měřítkem dalších dějin Božího lidu v Písmu. Tyto starozákonné dějiny se prostírají nejprve od První knihy Mojžíšovy po Druhou knihu královskou: jsou to dějiny vysvobození a pověření Izraele, dějiny zisku zaslíbené země a založení království, pak ovšem i jeho rozdělení, úpadku a zániku. Jsou to však i dějiny otevřené do budoucnosti, jak ukazují knihy Ezdráš a Nehemjáš (a Ester), resp. Druhá Paralipomenon, které vyprávějí o poexilní obnově Izraele – a to právě i dle zadání a vzoru Exodu (srov. Ezd 7,6nn; Est 9,20nn; 2Pa 36,22nn).

Kniha Exodus jako by zbytku Starého zákona „udávala **rytmus**“! Bibličtí proroci hodnotí jednání pánů i kmánů optikou mojžíšovského práva a vyprávění (Iz 1,10-20; Jr 2,1nn; Da 9,11n aj.). Desatero a exodické zákonodárství tvoří jádro étosu a ritu starozákonního Izraele (Joz 4,10n; 2S 11; 2S 7; Jr 17,19nn aj.). Existence starozákonního lidu je Bohem ustavena a Izraelem vykládána pomocí vyjití z Egypta (Ž 114; 2S 7 aj.). A vyprávění a zákony Exodu tvoří vypravěčské vzory, zásobárnu slov, prototypy pro další texty a události: Přechod Jordánu za Jozua je vylíčen slovními obraty používanými v popisu přechodu přes Rudé moře (Joz 3-4). „Zajetí“ schrány Hospodinovy za Élího je ozvěnou izraelského zajetí v Egyptě (1S 4-6). Události kolem zlatého telete se v osobním měřítku odehrávají v životě modlitebníka (Ž 103). Návrat z babylonského zajetí, a vůbec budoucí spása, je opakováním pouštního putování (Iz 4,5n; 11,15n; 43,16nn; 52,11n). Atd. Jako by Starý zákon nebyl než reprízou a obnovou, uskutečňováním a dotahováním exodu!

Stejně tak v Novém zákoně „fungují“ události a texty knihy Exodu jako rámec příběhů a zvěsti evangelia, ale i jako vzor a varování pro věřící (Mt 3,13 – 4,11; 14,13nn; Ř 13,8-10; 1K 10,1nn Zj 15,3n aj.). Pán Ježíš stojí po boku Mojžíšovi (Mt 17,3; 5-7; Sk 3,21-23), je víc než Mojžíš (2K 3,12nn; Žd 3,2nn). Mesiášská „*nová smlouva*“ navazuje na smlouvu exodu – jejím původním jevištěm je hod beránka (24,8; 34,27; Jr 31,31nn; Mt 26,17nn). Kristova smrt – opět v rámu velikonočního hodu (J 18,19; 19,14.31-36) a v silovém poli chrámu (Ex 26,31nn; Mt 26,61; 27,51) - může být vylíčena s odkazy na sinajské zjevení: jako Ježíšův vstup do Otcovy neviditelné přítomnosti (19,16nn; 24,16-18; L 23,44-49) či jako „*exodus*“ samotný (L 9,31 v řečtině).

Jak číst knihu Exodus

Jak tedy číst knihu Exodus? Jistě v jejím původním znění a vyznění, s její zápletkou a jejími pointami (jako příběh vyjití Izraele z otroctví, ustanovení Božího lidu). Rovněž způsobem, jímž knihu čte Starý zákon (jako zadání, předznamenání, ale i výklad a měřítko dalšího děje). A ve zpětném pohledu samozřejmě i tak, jak ji čtou evangelia a apoštolové (jako zákon a evangelium; jako evangelium a zákon). Kniha Exodus je „živé, mocné“ slovo Boží (Žd 4,12; srov. Žd 3,7 – 4,11).

Knihu Exodus čteme jako **historii**: Bůh jedná v dějinách, vstupuje do dějin, „dělá“ dějiny. Musíme ovšem uznat, že archeologie podle všeho (zatím) nevynesla přímý hmotný ani písemný důkaz událostí exodu; a podobně se nedaří lokalizovat místa děje. Vykladači se neshodují, kdy a kde přesně se vyprávění odehrává. Historie každopádně ví – v rozmezí tradičních datací, mezi 15. a 12. stoletím př. Kr. - o cestách semitských Asiátů do Egypta, o jejich pobytu tamtéž, jakož i o vzpourách otroků. I země Kanaán a národ Izrael jsou známy z egyptských zdrojů. Základní fakta vyprávění se tak nacházejí v rámci možného, Boží zázraky jsou přístupné jedině víře. Existují jistě také alternativní výklady - přechod přes Aqabský záliv, Boží hora v Arábii -, spojené s jakousi možnou hmotnou evidencí. Zdá se ovšem, že sama kniha Exodus – na rozdíl od knih Ezdráše a Nehemjáše – nechce být předně kronikou *faktů* (třebaže fakta vypráví): události nedatuje, ani nezmiňuje jména faraónu. Nýbrž jde jí o *aktuálnost* těchto událostí, o jejich *působení*, o jejich stále živý *nárok* na čtenáře.

Jaký je tento nárok? Jistě **teologický**. Kniha Exodus nás učí mnohému o Pánu Bohu i o Izraeli, jak jsme viděli. Udává „typologický takt“ zbytku Písma: její příběh je důvodem a měřítkem, modelem dějů následujících – a to ve Starém zákoně (příchod do zaslíbené země, davidovské království, babylonské zajetí a návrat jsou líčeny jako reprízy exodu) i v Novém (Kristův křest a pokušení na poušti, zázračná sycení, Kristův kříž se vypráví pomocí exodické obraznosti). Lze snad dokonce říci, že evangelia chápou Kristovo dílo jako konečné uskutečnění exodu! Ježíš a novozákonní autoři užívají exodického vyprávění jakožto přede hry, ilustrace, výkladu evangelia (Sk 7,17nn; Ř 15,4n; 1K 5,7n; 10,1nn; Žd 3,1nn; 11,23-29; 12,1nn). A zákon zůstává platnou instancí soudu, ale také popisem nového života (Ř 3,19n.31; 6,14; 13,8-10 atp.).

Aktuálnost a živost Exodu je tedy i **etická**, morální, sociální: Už jsme zmínili emancipační hnutí, která z příběhu a zákonodárství Exodu čerpala naději a inspiraci (zakladatelé evropské moderny, otcové USA, bojovníci proti rasové nerovnosti aj.). Je ovšem inspirací a vodítkem i pro jednotlivce. „Jediný způsob, jakým je možné Exodus správně číst, jediný způsob, jakým je možné knihu Exodus mít jako svůj vlastní příběh, vyžaduje přijetí Desatera, resp. přijetí charakteristiky Hospodina jako neoddelitelně vysvobozujícího a příkazujícího“ (Ber, s. 137). Jak jsme ovšem viděli, v samotných metaforách přikázání, smlouvy a naučení je obsažen dynamický prvek; už v Exodu dochází k novelizaci zákonů: Proto mohou bibličtí proroci – dobře v duchu Tóry - kritizovat vyprázdňovaný chrámový kult a soustředit pozornost na sociální spravedlnost a sousedské milosrdenství

(Iz 1,10nn; Jr 7,21-23; Oz 6,6; Am 5,25-27; 6,6-8; Ž 50,7nn; Sk 7,42n aj.). Podobně také novozákonní autoři různě – skrze Krista – čtou Mojžíšova ustanovení (Mt 5,17-48; Ř 3,19n; Ga 5,16-26 atp.).

Kniha Exodus je tedy aktuální i pro každého **osobně**, jako můj vlastní životní příběh. Právě černí otroci vystihli tento osobní rozměr exodu: Ve spirituálech zpívali o vysněné politické a ekonomické svobodě, ale také o svobodě *vnitřní*, o naději, jež se uskuteční, až každý překročíme „moře“ (či „Jordán“) smrti do věčného domova. Ptejme se tedy nejen: „Jak mám číst Exodus?“ nýbrž také: „Jak Exodus čte mě?“ Jakého člověka ze mě – a jaké společenství z nás - dělá? Do jakého nebeského světla nás, pozemské poutníky, staví?

Tento materiál: Na cestě s knihou Exodus

Materiál 40 dnů s Biblí obsahuje, jak je už zvykem, vedle tohoto úvodu rozpis osobní biblické četby v postním předvelikonočním období (jako novozákonní doplněk ke knize Exodus, „mojžíšovskému evangeliu“, jsme zvolili epištolu Římanům, klasické shrnutí evangelia Kristova). Vedoucí a kazatelé najdou i výkladové poznámky k jednotlivým kázáním a biblickým hodinám či skupinkám; navržené biblické texty dle možnosti přibližně kopírují rozpis osobní četby. Předložené poznámky jistě nemohou a nechtějí nahradit osobní kazatelské setkání a zápas s textem, mohou snad ale být inspirací.

David Beňa

Literatura

Beneš Jiří: Desítka. Desatero, aneb Deset slov o Bohu a člověku, Návrat domů 2008.

Ber Viktor: Vyprávění a právo v knize Exodus, Nakladatelství Mlým 2009.

Ber Viktor: O Hospodinu, Bohu živém. Témata a texty k teologii Starého zákona, Návrat domů 2016.

Deurloo Karel A.: Exodus a exil. Malá biblická teologie I., Eman 2007.

Heller Jan, Prudký Martin: Obtížné oddíly knih Mojžíšových, Karmelitánské nakladatelství 2006.

Tiňo Jozef: Komentáře k Starému zákonu 3. Exodus, Dobrá kniha 2013.

kol.: Výklady ke Starému zákonu. I. Zákon: Genesis, Exodus, Leviticus, Numeri, Deuteronomium, Česká biblická společnost 1991.

Rozpis čtení 2017

Datum	SZ	NZ	Kázání a biblické studium
8. 3.	Ex 1	Ř 1,1-7	Otroci a otrokáři (Ex 1,1 – 2,10)
9. 3.	Ex 2	Ř 1,8-17	
10. 3.	Ex 3	Ř 1,18-32	
11. 3.	Ex 4	Ř 2,1-11	
12. 3.	Ex 5	Ř 2,12-24	Hospodinova pomoc (Ex 3,1-12)
13. 3.	Ex 6	Ř 2,25-29	Já jsem Hospodin (Ex 5,1 – 11,10)
14. 3.	Ex 7	Ř 3,1-9	
15. 3.	Ex 8	Ř 3,10-20	
16. 3.	Ex 9	Ř 3,21-31	
17. 3.	Ex 10	Ř 4,1-10	
18. 3.	Ex 11	Ř 4,11-17	Beránek od Hospodina (Ex 12,21-28)
19. 3.	Ex 12	Ř 4,18-25	
20. 3.	Ex 13	Ř 5,1-11	Chléb z nebe (Ex 16)
21. 3.	Ex 14	Ř 5,12-21	
22. 3.	Ex 15	Ř 6,1-11	
23. 3.	Ex 16	Ř 6,12-23	
24. 3.	Ex 17	Ř 7,1-6	
25. 3.	Ex 18	Ř 7,7-13	
26. 3.	Ex 19	Ř 7,14-25	Deset slov (Ex 20,1-17)
27. 3.	Ex 20	Ř 8,1-11	Buďte mými muži svatými (Ex 22,17 – 23,13)
28. 3.	Ex 21	Ř 8,12-18	
29. 3.	Ex 22	Ř 8,19-27	
30. 3.	Ex 23	Ř 8,28-39	
31. 3.	Ex 24	Ř 9,1-13	
1. 4.	Ex 25	Ř 9,14-24	Smlouva mezi Hospodinem a Izraelem (Ex 24,1-11)
2. 4.	Ex 26	Ř 9,25-33	
3. 4.	Ex 27	Ř 10,1-15	Hospodinův příbytek (Ex 25-31)
4. 4.	Ex 28	Ř 10,16-21	
5. 4.	Ex 29	Ř 11,1-10	
6. 4.	Ex 30	Ř 11,11-24	
7. 4.	Ex 31	Ř 11,25-36	
8. 4.	Ex 32	Ř 12,1-8	
9. 4.	Ex 33	Ř 12,9-21	Zlaté tele (Ex 32,1-11a)
10. 4.	Ex 34	Ř 13,1-14	Mojžíš, ten člověk (Ex 32-34)
11. 4.	Ex 35	Ř 14,1-12	
12. 4.	Ex 36	Ř 14,13-23	
13. 4.	Ex 37	Ř 15,1-13	
14. 4.	Ex 38	Ř 15,14-33	Bůh plný slitování (Ex 34,1-10)
15. 4.	Ex 39	Ř 16,1-16	
16. 4.	Ex 40	Ř 16,17-27	Bůh mezi námi (Ex 40,16-38)

Biblické studium 1: Otroci a otrokáři

8. – 11. března 2017: Ex 1,1 – 2,10

Izraelův rod se v egyptském exilu přetváří v národ. Egyptané ho surově zotročují a ohrožují jeho existenci. Odkud přijde Hospodinovu lidu pomoc? Díla záchrany se na různých místech chápou statečné ženy. Egyptské násilí na Hebreje tvrdě doléhá, stává se však i katalyzátorem spásy.

1. Stvoření Izraele v Egyptě (1,1-7)
 2. Egyptský strach z Izraele a jeho zotročení (1,8-14)
 3. Egyptský pokus o genocidu zevnitř a babská neposlušnost (1,15-21)
 4. Egyptský pokus o genocidu zvnějšku a mateřská neposlušnost (1,22 – 2,10)
- **Izrael v Egyptě:** Egypt je tradičně záchranou i ohrožením Izraele (Gn 12,10nn; 37,28; 42,1nn; Ex 16,3; 1Kr 11,40; Iz 31,1 aj.). „*Izraelovi synové*“ byli v Egyptě privilegovanými hosty (Gn 45,17nn): na rozdíl od Egyptanů zřejmě neztratili v rámci Josefovy kampaně půdu ani svobodu (Gn 47,13-27). Za nového faraona (1,6.8) se ale karta obrací: zdar cizinců se místním stává trnem v oku (1,7-10.12). Faraó plánuje oslabení Izraele: 1. podrobuje ho nuceným pracím (1,11) a 2. surově ho zotročuje (1,13n); 3. nutí hebrejské porodní báby zabíjet novorozené chlapce (1,15n) a 4. k témuž má i Egyptany (1,22). Porušuje tak zákony lidské i Boží. Sama existence Izraele je ohrožena. Kdo Hebrejům pomůže?
 - **Paradoxy:** Pomáhají - jaká ironie - samotné okolnosti, ba samotní nepřátelé! Faraó vydává svůj strach za „*moudrost*“ a jedná násilně: obavy ze vzpoury a z útěku ho vedou k tvrdým opatřením, jež nakonec vzpouru a útěk přivodí. Faraó se stává iniciátorem exodu (1,10; 2,23-25; 3,7n; 4,21-23 aj.). Opatření jistě přinášejí zlé ovoce – porobu, ponížení, smrt; ale poroba nezastaví růst lidu a smrtící Nil se stává místem záchrany (1,12; 2,22). Dokonce dcera nepřátelského faraóna zachraňuje budoucího záchrance Izraele; ba stává se jeho matkou (1,12.17.20).
 - **Ženy:** Proti násilí státu stojí ženy: hebrejské porodní báby Šifra a Púa (1,15nn); bezejmenná lévijská žena (6,20: Jókebed) s bezejmennou dcerou (15,20: Miriam) a bezejmenná princezna se služebnými (2,1nn). Motivací babské neposlušnosti je bázeň před Bohem (1,17.21), lévijskou ženu vede mateřská láska (2,2.7.9), dceru zvědavost a pohotovost (2,4.7), princeznu prostý soucit (2,6). Hebrejky, jsa cizinkami a otrokyněmi, podvádějí (1,18n; 2,2.7-9); princezna může poslušnost odepřít s otevřeným hledím (2,6.10). V této revoltě žen se rodí spása Izraele (1,20; 3,1nn). Ženy riskovaly a pomohly, jak mohly; výsledek měl v ruce Hospodin (1,20n; 2,10). S Abrahamem (Gn 12,1n; 18,17nn) tyto ženy zakládají biblickou (a západní) tradici *odporu* a *kritiky* nařízení, jež člověk považuje za nespravedlivá (32,7-14; Nu 14,11nn; 1S 14,41nn; 20,11nn; Ž 89,20nn; Iz 7,10nn; Jr 21,11nn; Est 1,12; 3,2; Sk 5,29).
 - **Mojžíš:** Lid se dále množil, mnozí byli zachráněni, rodinám porodních bab se dobře vedlo (1,20n). Dítětem revoltující neposlušnosti byl ale předně kojeneček, kterého z vody vytáhla i pojmenovala princezna: Mojžíš (2,10). Základem jeho egyptského jména je „syn“ (tzn. některého božstva), pohebrejšťený tvar znamená „vytahující“, čímž je naznačena budoucí Mojžíšova role (2,11n.17; 3,10).
 - **Bůh mezi řádky:** Hospodin coby aktivní činitel vstoupí v Ex výslovně na scénu až v 2,23-25! Tady je zatím zmíněn jen jako motiv pro babskou neposlušnost a lest (1,17.21) a v odpovědi na jejich jednání (1,20): Ohrožení i obrana se odehrávají na úrovni lidských úvah (1,8nn.17nn; 2,1nn). V narážkách ale text dává najevo, že Bůh přece jedná: Vzmach Izraele se podobá *stvoření* světa (1,7: Gn 1,20.22.28; 9,1.7); v jeho růstu se naplňují *smlouvy* s praotci (1,7.12.20: Gn 17,2.6; 28,3); Mojžíšova záchrana – v „*arše*“ vymazané smolou a z vod - připomíná záchranu Noemovu (2,3: Gn 6,14; 7,18).

Biblické studium 1: Otroci a otrokáři

8. – 11. března 2017: Ex 1,1 – 2,10

Izraelův rod se v egyptském exilu přetváří v národ. Egyptané ho však surově zotročují a ohrožují jeho samotnou existenci. Odkud přijde Božímu lidu pomoc?

Návrhy otázek k diskusi ve skupince

- Strach má velké oči, říká lidová moudrost, a je špatný rádce. Jak je tomu s faraómem a Egyptany? Čeho se báli, jak proto jednali? Čeho anebo koho se bojíme my? K čemu nás strach má? Jak strach mění naše vidění, postoje, jednání?
- Všimněte si výsledků jednotlivých protiizraelských opatření. Kam zlé úmysly vedly? Proč asi? Vidíte podobné případy kolem sebe?
- Snad prý až 66 % lidí uposlechne nemorální pokyn, pochází-li od nadřazené autority. Zde se státnímu soukolí postaví jen několik žen. Z jakých motivů ženy jednají? Jakých prostředků užívají? Co soudíte o jejich patřičnosti? A o jejich aktuálnosti?
- Co znamená, že „*báby se bály Boha*“? K čemu tu vede bázeň před Bohem? Co mě vede v mém rozhodování a jednání?
- Co v Písmu připomínají Ex 1,7 a 2,3? Proč asi staví příběh Exodu do takovýchto souvislostí?

Kázání 1: Hospodinova pomoc

12. března 2017: Ex 3,1-12

Hospodin, věrný svým závazkům vůči praotcům, slyší nárek lidu a přichází na pomoc: posílá mu zachránce Mojžíše.

1. Hospodin se zjevuje Mojžíšovi (3,1-6)
 2. Hospodin volá a posílá Mojžíše (3,7-10)
 3. Hospodin ujišťuje váhavého Mojžíše (3,11-12)
- **Hořící keř:** Jde o další z teofanií, pro lidské smysly vnímatelných zjevení Božích (Gn 12,7; 15,17; 18,1nn; Ex 14,24; 19,16nn; 24,10n; 34,5nn aj.). Keř stál u hory Sinaj, kde Izrael dostane zákony (3,1.5.12; 19,1nn). Postava „*Hospodinova posla*“ a „*Hospodina*“ jsou tu záměnné (3,2.4.6; 12,23; Sd 6,11-14; 13,1nn); tradice v „*poslu*“ vidí Syna Božího (J 1,1). Jen výjimečně se Bůh zjevil více osobám, obvykle se zjevoval prostředníkům, ve SZ předně Mojžíšovi (Dt 34,10nn). Ostatní lidé byli odkázáni na jejich službu (3,10.16; 5,20nn; 20,18-21; 33,7nn; Dt 5,4n.23-29). I dnes: zjevení bylo dáno v Kristu apoštolům, my věříme jejich slovům, resp. Božímu slovu v Bibli (J 20,29-31; 1J 1,1-4; 2Pt 1,16-21).
 - **Bůh otců:** Jméno „*Hospodin*“ (JHVH: v hebrejštině tvar slovesa „být“) odkazuje k Božím spásným činům (6,3nn; 7,5 aj.); podobně i „*Jsem, který jsem*“ či „*Budu, který budu*“ (3,14), jímž ale Bůh možná jen umravňuje Mojžíšovu všetečnost (3,13nn). Bůh se Mojžíšovi zjevuje nejprve jako „*Bůh tvého otce, Bůh Abrahámův, Bůh Izákův a Bůh Jákobův*“ (3,6.15n; 4,5). Právě pro smlouvu uzavřenou s otci spasí Bůh lid a uvede ho do Kanaánu (2,23-25; 3,8.16nn; 33,1; Dt 9,5). Proto si Hospodin všímá – „*vidí*“, „*slyší*“, „*zná*“ (3,7.9) – izraelské bolesti; není nutně řeč o modlitbách (2,23-25). Proto „*sestupuje*“ (3,8), aby lid vysvobodil. Proto posílá Mojžíše. Izrael je kvůli otcům „*můj lid*“ (3,7.10; 4,22n; 5,1; 32,7nn).
 - **Mojžíš:** Proč Hospodin povolal právě Mojžíše? Nevíme; ani Mojžíš neví (3,11; 4,10.13). Je ale zřejmé, že Hospodin stál už za jeho záchranou (1,15nn; 2,1nn). Mojžíš je také - navzdory (?) výchově a svému postavení - věrný svému lidu (2,11; Žd 11,24-26); vehementně se zastává utlačených (2,11-15; 2,16-18; srov. 5,22n; 32,7nn); neštítí se všedních úkolů (2,21n; 3,1). To vše svědčí o jeho smyslu pro spravedlnost, o charakteru; třebaže „*vůdcovské*“ kvality Mojžíš dle svého úsudku postrádá. Touto (falešnou?) pokorou se vyznačují i další Boží služebníci (Sd 6,11nn; 1S 10,21-23; Iz 6,5; Jr 1,6; L 5,8).
 - **Úkol:** Setkání u hořícího keře má několik fází: setkání s Hospodinovou svatostí (3,1-6), povolání Mojžíše (3,7-10) a Mojžíšovo odmítavé vyjednávání, resp. jeho postupné zmocnění z Boží strany (3,11 – 4,17). Následuje odchod do Egypta a tajuplný střet s Hospodinem (4,18nn). Vlastní povolání (3,7-10) je strukturováno tak, aby bylo zřejmé, že aktérem je sice Hospodin, ale Mojžíš že jedná zcela v souladu s Hospodinem: 1. Hospodin ví o soužení Izraele (3,7), proto mu sestoupil na pomoc (3,8); 2. Hospodin ví o soužení Izraele (3,9), proto mu posílá Mojžíše (3,10): Mojžíš je pomocí seslanou od Boha.
 - **Vysvobození Izraele:** Vysvobození Izraele má dva aspekty: 1. vyvedení, resp. „*vysvobození*“ (3,8), lidu z egyptské otročiny; a 2. jeho uvedení do země slíbené otcům, resp. službu Hospodinu na „*této hoře*“ (3,8.11n). Lid přitom „*vyvádí*“ jak Hospodin (3,8), tak Mojžíš (3,10-12). Podobnou „*záměnnost*“ lze vidět snad už jen u Ježíše Krista (srov. 14,31; 32,7nn; 33,11; Dt 34,10nn; 2K 3,7nn; Žd 3,1nn atp.).
 - *Kázání se může věnovat Boží věrnosti Jeho závazkům, a to po generace, stejně jako Jeho činnému soucitu s lidskou nouzí (Mt 9,35 – 10,7). Ku pomoci Bůh posílá lidi, byť všelijak „nehodné“, a své slovo (Ž 107,20; L 16,29; J 5,24 aj.). Naším zachráncem je sám Kristus Ježíš (Žd 3,1nn).*

Biblické studium 2: Já jsem Hospodin

13. – 18. března 2017: Ex 5,1 – 11,10

Mojžíš je vyslán k faraónovi, aby vyžádal propuštění lidu Izraele z otroctví ke službě Hospodinu. Vyjednávání Hospodin nastrojí jako drama, v němž desíti ranami nejen trestá Egypt, nýbrž také dává Egyptu – a Izraeli - najevo, kdo vůbec je.

1. První neúspěšné vyjednávání s faraónem a nové zmocnění Mojžíše (5,1 – 7,13)
 2. Konfrontace s faraónem a devět ran (7,14 – 10,29)
 3. Ohlášení definitivní rány (11,1-10)
- **Hospodinovy úmysly:** Už na Chorébu Bůh Mojžíšovi oznámil, že vyjednávání s faraónem promění v soud nad Egyptem (4,20-23) a ve zjevení sebe sama (3,13nn). Tváří v tvář katastrofám, jež stihnou Egypt, „zatvrdí“ – doslova „posílí“, jinde „učiní těžkým“ – farao své srdce proti žádostem a varováním Mojžíše (7,13n.22n; 8,11.15.28; 9,7), to však ve shodě s Božím plánem: Bůh zatvrdí faraóna (4,21; 7,3; 9,12; 10,1.27; 11,10; srov. 7,13.22; 8,11 aj.). Podle některých vykladačů Hospodin „posiluje“ faraóna, aby neochabl pod tlakem ran a umožnil tak Bohu dovést dílo zkázy do konce (9,16; 10,1). Cílem ran totiž nebude pouze vynutit izraelskou svobodu a ztrestat Egypt za bezpráví (6,1; 11,1), nýbrž i získat „na mezinárodní scéně“ reputaci Božímu jménu (9,15n; 32,11n; Nu 14,14; Dt 2,25; 4,7; Joz 2,10).
 - **Boží jméno:** Když se Mojžíš zeptal Boha na jméno, uslyšel snad vyhýbavou, a přece mnohoslibnou odpověď: „Jsem, který jsem“ či „Budu, který budu“ (3,13nn). Naše „Hospodin“ je staroslovanským převodem řeckého „Kyrios“ či hebrejského „Adonaj“, Pán, jímž Židé opisovali nevýslovné jméno „JHVH“ (také od „být“). Co je obsahem tajemného Jména (6,3), tzn. kým Bůh je, „pozná“ Izrael i Egypt právě v událostech exodu (6,1-8; 7,2-5). Izrael „pozná“ Hospodina jako toho, kdo ho vyvede z egyptské roboty (6,5-8; 10,1n; 20,2; Lv 11,45; Dt 6,12 aj.). Egypt z desíti ran, jejich hrůz i vymodlených úlev, „pozná“ Hospodina jako soudce Egypta a spasitele Izraele, jako pána i egyptské země a jako toho, kdo rozlišuje mezi Egyptem a Izraelem (7,5.17; 8,18; 9,14.16.29; 11,7).
 - **Rány:** V sérii Božích útoků (6,1.6; 7,3-5.27 atp.) lze rozpoznat rytmus tři krát tři katastrof (7,14 – 8,15; 8,16 – 9,12; 9,13 – 10,29), uvedených „nultým“ zázrakem s holí (7,10-13) a následovaných katastrofou „korunní“ (11,1nn; 12,29nn; 4,23). Vždy první rány v trojicích jsou faraónovi ohlášeny „za jitru“ (7,15; 8,16; 9,13). V úvodu druhých ran se Mojžíš s Áronem mají „postavit před faraóna“ (7,26; 9,1; 10,1). Třetí rány v trojicích přicházejí bez ohlášení z „ruký“ Árona či Mojžíše (8,1; 9,8; 10,21). První série se točí kolem vody, druhá kolem stád, třetí kolem počasí a úrody. Některé rány (1. a 3.; 6.; 7. a 9.; a 10.) jsou neodvratným trestem za faraónovu neoblomnost. Jiné nastanou, až když pyšný farao nevyužije poskytnutou lhůtu a navzdory svým slibům nesplní požadavky (7,26; 8,17; 9,2; 10,4). Na první dvě rány umí věštcí odpovědět, od třetí pak uznávají Boží převahu (8,12n; 10,7). Sedmá a osmá rána jsou neslychané (9,24; 10,6). Někdy farao prosí Mojžíše o ukončení rány, ba odpuštění (8,4nn.21nn; 9,27n; 10,16n); většinou křivě slibuje svobodu, jindy smlouvá o změnu podmínek (8,21nn; 10,8-11.24-26). V některých případech je řečeno, že Bůh rozlišuje mezi Egyptem a Izraelem (8,18n; 9,4-7; 9,26; 10,23). Rány zasahují politický a přírodní řád Egypta, jeho životaschopnost, život sám. Hospodin konfrontuje božstva (12,12): cílem snad byli beraní bůh Chnum, pán pramenů, či vzkříšený Osiris, jehož krví byla voda Nilu, žabí bohyně plodnosti Heket, býčí bůh Hathor, sluneční Amon ad.
 - **Izraelská svoboda:** Opakující se Hospodinův příkaz na adresu faraóna zní: „Propust' můj lid, aby mi sloužil“ (5,1.3; 7,16.26; 8,16 atd.). Jde mu přitom o muže s rodinami i se stády. Ti všichni už nemají sloužit faraónovi, nýbrž mají sloužit Hospodinu. V exodu Izrael dostane svého pravého Pána.

Biblické studium 2: Já jsem Hospodin

13. – 18. března 2017: Ex 5,1 – 11,10

Mojžíš je vyslán k faraónovi, aby na něm vyžádal propuštění lidu Izraele z egyptského otroctví ke službě Bohu. Vyjednávání se mění v drama, jímž Bůh sleduje své cíle.

Návrhy otázek k diskusi ve skupince

- Přečtěte si Ex 6,1-8 a 7,2-5. Jaké cíle Bůh sledoval desíti ranami mířenými na Egypt?
- Rozdělte se do tří skupin a přečtěte si v každé skupině sérii tří ran: a) 7,14 – 8,15; b) 8,16 – 9,12; c) 9,13 – 10,29. Sdílejte se pak společně o odpovědi na tyto otázky:
- Co atakují jednotlivé rány? Co rány zamýšlí; jsou nátlakem, nebo trestem? Jak reagují faraónovi lidé? Jak reaguje farao? Co se Egyptané, resp. Izraelité měli naučit o Bohu?

DOTČENO	ÚMYSL	EGYPTANÉ	FARAO	BŮH

- Kdo je tedy Hospodin? V čem příběh desíti ran zpochybňuje, opravuje, doplňuje naši představu o Bohu? Co tento příběh znamená pro naše vidění dějin a dnešního světa? A jak se „rýmuje“ s Kristovým evangeliem?

Kázání 2: Beránek od Hospodina

19. března 2017: Ex 12,21-28

Desátou ranou Hospodin soudí Egypt a vysvobozuje Izraele. Izrael sám je Božího soudu ušetřen jen díky pesachu, který Hospodin lidu daroval. Krev obětovaného beránka znamená vykoupení. Velikonoční hod je trvalým znamením přítomné Boží spásy.

1. Instrukce k hodu beránka (12,21-22)
 2. Smysl hodu beránka (12,23)
 3. Trvalé ustanovení hodu beránka (12,24-28)
- **Pesach:** Sloveso „pasach“ znamená „poskakovat, kulhat“ (12,13.23.27; 2S 4,4; 1Kr 18,21.26; Iz 31,5). Hospodin v Egyptě „přeskočil“ izraelské domácnosti, jejichž nadpraží byla označena krví beránka. Ten je proto „pesachem“ (12,11.21.27.43.48; 34,25): „*hodem beránka*“ (ČEP) či „*velikonoční oběť*“ (ČSP), „*Jitím*“ (BK), „*Minutím*“ (B21), „*překročením*“ (Český rabínský překlad), „*oběť přeskočku*“ (Sidon).
 - **Instrukce a trvalé ustanovení:** Náš oddíl obsahuje selektivní sumář předcházejících instrukcí (12,1-13,15-20.43nn). Roční samec z ovcí či koz se na čtyři dny stává součástí rodiny, aby byl v předvečer vyjití zabit, upečen a s hořkými bylinami a nekvašenými chleby sněden. Jeho krví byly pomazány zárubně vchodu; yzop je rostlina užívaná jako štětec. Pesachem se ustavuje kalendář, nová existence Izraele (12,2). Text mísí rituální řády s vyprávěním a ustanoveními pro budoucí generace: Reálný chvat se v budoucnu stane chvatem rituálním (12,15-20.34nn); hod se opakuje na památku událostí (12,14.24-27; 13,3nn). Památka zde není jen vzpomínkou na minulost, je jejím *zpřítomněním*! Slavnost je „*znamením*“ trvalé platnosti daru a nároku Hospodinova „*překročení*“ (13,9.16). Účel pesachu je také katechetický (12,26; 13,8.14; Dt 6,7.20nn): slavením a vyprávěním dětem („*synům*“) se má formovat identita Izraele: Lid má trvale žít, jako by právě, v každé generaci, vycházel z Egypta.
 - **Beránek:** Smrt prvorozených je vrcholem soudu nad Egyptem (12,12; 11,4nn). Hospodin či „*zhoubce*“ (2S 24,16n; 2Kr 19,35), prochází Egyptem a prosazuje svou vládu. Egyptští prvorozenci z lidí i zvířat jsou zabiti kvůli Hospodinovu „*prvorozenému*“ (4,22n; srov. 1,15nn). Izraelští prvorození ale musí být zastoupeni beránkem, s nímž se pění, zabitím, konzumací identifikují. Krev je „*znamením*“ Hospodinu (12,13; Gn 9,13; 17,11), že zde bydlí Jeho lidé (12,12n.23.48; 24,5-11). Beránek je „*paschální oběť*“ (12,27), vysvobozující izraelské prvorozené ze smrti (v23.27). Je ale i vyznáním víry, protestem: zabití berana, symbolu některých egyptských božstev, snad znázorňovalo soud nad bohy (12,12). Do okruhu pesachu patří i zasvěcení prvorozených: Hospodinu nyní náleží vše izraelské prvorozené (13,1n.11-16), později je nechá nahradit kmenem Lévi (Nu 3,7.9.11-13.40nn). Cílem pesachu je služba *živých*.
 - **Beránek Boží:** Pán Ježíš je Syn (J 3,16) i „*pesach*“, proto máme žít nově (1K 5,7n; 10,1nn). Při pesachové hostině v předvečer „*exodu*“ (L 9,31) identifikoval Ježíš svou smrt „*pro, za, místo*“ nás, sebe sama, s nekvašeným chlebem a kalichem (Mt 26,17nn). Ustanovil tak svou „*památku*“ (viz výše). V jeho sebeoběti jde o „*novou smlouvu*“ a „*odpuštění hříchů*“, užitky, jež v Ex 12 nejsou tematizovány (spíše Lv 4; Iz 53,7; J 1,29). Kristův pesach nás - spolu s ním - provádí smrtí k životu (Ř 6,1nn).
 - *Kázání se může zaměřit na Boží dar spásy a jejích prostředků, ale i na nutnost naší víry (J 3,14-18). Bůh sám nás skrze Kristův kříž vyjímá ze svého soudu. Existence Izraele i církve je založena v tomto daru, který sobě a svým dětem máme - slovem i svátostí - připomínat, přivlastňovat. Každá generace Izraelitů si měla rozumět, jako by právě vycházela z Egypta; my se obdobně máme vidět „v Kristu“ (Ř 6,1nn).*

Biblické studium 3: Chléb z nebe

20. – 25. března 2017: Ex 16

Pustina je místem izraelského reptání, ale také Boží péče a výchovy. Hospodin dává svému lidu maso a chléb a spolu s nimi své řády: jako svědectví a požehnání, ale také jako zkoušku.

1. Izraelské reptání a stesk po Egyptě (16,1-3)
 2. Hospodinovy sliby a řády (16,4-12)
 3. Maso, mana a sabbat (16,13-30)
 4. Věčná památka (16,31-36)
- **Reptání:** Vedle ojedinělé modloslužby (32,1nn; Nu 25,1nn; srov. Joz 24,14nn; Ez 20,6nn) a několika neposlušností (16,20.27; Lv 10,1.16n; Nu 15,32) je národní *žehráni* na nedostatek a s tím spojený odpor vůči Mojžíšovi a kritika *samotného exodu* nejčastějším, ba typickým hříchem Izraele této první generace osvobozených otroků (14,10-12; 15,23n; 16,2n; 17,2n; Nu 11,1.4.6; 13,38 – 14,4; 17,6nn; 20,2nn). Projevuje se tu chtivost a krátká paměť, nedůvěra a vzdor vůči Bohu, zpochybňování a pokoušení Boha. Hospodin se o svůj lid stará, a vyvozuje dobrá naučení (14,17n.30n; 15,26; 16,23-26). Lid také trestá (Nu 11,3.33n; 14,29nn; 20,12 aj.). Jde o trvalé memento (Iz 63,8nn; Ez 20,1nn; Ž 95,7nn; Mt 4,1nn; 1K 10,1nn; Fp 2,14n; Žd 3n).
 - **Boží všestranná péče:** Izraelci tváří v tvář pustině idealizují poměry otroctví a zpochybňují exodus (16,3; 12,12n). Hospodin na reptání odpovídá: postará se o potřeby lidu – jednorázově mu obstará maso a každé ráno chléb (16,4.12-14). S darem chleba je spojena postupně konkretizovaná „tóra“ (16,5) o jeho sběru (16,4n: 16,16.19.23.25n.29), jejíž poslušnost (16,16-18.22-25.29n.32-34), či neposlušnost (16,19n.26-28) prověří schopnost Izraele sloužit Hospodinu (16,5b: 3,12; 4,23a: 15,25n; 19,4-6; 20,19n; Dt 8,2-5; Joz 24,19nn). Izraelité musí přiložit ruku k dílu, mají příležitost k solidaritě (16,16-18.23). Péče, spojená se zjevením Boží slávy, je rovněž důkazem, že za exodem stojí Hospodin (16,6n.10.12). Boží péče je zázračná, ritualizovaná a vyžadující lidskou spoluúčasť: Je odpovědí na konkrétní potřebu i trvalým svědectvím o Bohu; prostředkem výchovy Izraele, ale i jeho ohrožením v případě neposlušnosti.
 - **Sabbat:** Z obecného ustanovení o šestidenním sběru (16,4-6) vyplývá ustavení sedmého dne (16,22nn). Sabbat odkazuje ke stvoření (16,23a.25a: 20,8-11; 31,12nn; 35,2n; Gn 2,1-3), ve spojení s řádem sběru many ale zahrnuje i exodus (20,2.8; Dt 5,12-15). Je pro Izrael „slavností odpočinku“ po zdárném díle (16,23.29n) a „cvičením ve zbožnosti“: Sabbat je vděčným, důvěřivým spočinutím v Boží zázračné péči a rezignací na svéhlavou samostatnost – zde na hamižnost, skladování many a na sobotní vaření (16,23n.26n.29); je přísně strážnou památkou exodu (16,32-34; 31,12nn; 35,3; Nu 15,32-36).
 - **Autorita:** Boží péče je reakcí na reptání, to zas je útokem na Mojžíšovu - a zde i Áronovu – autoritu, ba autoritu Hospodina samého, na Jeho integritu, řády i dílo (16,2.7n.12.28). Hospodin se o Izrael *stará* – a *vládne* mu: požaduje důvěru a poslušnost Jeho slova (Mt 6,31-33), podřízenost Mojžíšovu vedení.
 - **Mana a křepelky:** Křepelky se na jarním tahu severním směrem někdy unaví a lze je chytat rukama; jejich přilet je každopádně Božím dílem (16,12n; Nu 11,31-35). Manu někteří identifikují s výpotkem tamaryšku, příp. s druhem lišejníku; zde je však představena jako chléb z nebe (16,4; Ž 78,25; J 6,31; 1K 10,3). Měla sladkou chuť, mlela se, vařila se i pekla (16,23.31; Nu 11,8). Izraelité měli sbírat pro denní potřebu; 1 ómer = 3,6 l. Dočasná mana zůstává archetypem Boží péče o putující lid; na památku pro všechna pokolení měl být ómer many uchován ve svatyni (16,32-35): dovětek, zmiňující budoucí poměry, odhaluje adresáta, čtenáře Ex a je potvrzením trvalé závažnosti a závaznosti příběhu.

Biblické studium 3: Chléb z nebe

20. – 25. března 2017: Ex 16

Poušť je místem izraelského reptání, ale i Boží péče a výchovy. Hospodin dává lidu maso a chléb, a spolu s nimi své řády – jako svědectví a požehnání, ale také jako zkoušku.

Návrhy otázek k diskusi ve skupince

- Odkud se tu bere národní nespokojenost Izraele? Co jsou její příčiny a projevy?
- Proti čemu, komu se reptání obrací? Jaké jsou jeho důsledky?
- Jak Hospodin vychází reptání vstříc? Jaké volí prostředky, jaké sleduje cíle?
- Jaké reakce Izraelitů na dar many text zmiňuje?
- Jak ustanovení dne odpočinku odpovídá daru many? Co má nečinnost sedmého dne do činění s důvody a důsledky reptání? Proč Bůh Izraeli zakázal v ten den vycházet, vařit atp.?
- Jak se v tomto příběhu poznáváme my? Co vypovídá o našem reptání, jeho příčinách a důsledcích? Jak zápasíme s nespokojeností? Jak náš Bůh vychovává? Co pro nás znamená den odpočinku?
- Děkujme nebeskému Otci za jeho dary. A prosme: „Chléb náš vezdejší dej nám dnes“. Přemýšlejme, jak se o nás stará a kde se máme starat my o druhé.

Kázání 3: Deset slov

26. března 2017: Ex 20,1-17

Izrael je z Egypta vyveden ke službě Hospodinu. Desatero je dar i úkol, požehnání i hrozba.

- **Desatero a exodus:** Desatero následuje *po* vyvedení: Dar spásy – z věrnosti Boží vůči závazkům (2,24; 3,6) - je jeho teologickým důvodem (20,2; 3,12; 19,3n; Lv 18,3a; Dt 6,20-23a); zkušenost Egypta je jeho temným pozadím (20,2-4.10; 22,20; 23,9; Lv 19,34): Desatero představuje právní stránku exodu. Ukazuje i do budoucnosti (20,6.10.12.17; 19,5n; Lv 18,3b-5; Dt 6,23b-25): je sumou dalších zákonů, ústavou svobodného Izraelity a jeho domácnosti v zemi zaslíbené (20,8-12.17). Desatero ale představuje i ohrožení (20,5.7; 32,7nn): lid se stává přestupníkem zákona (15,25n; 16,11nn; 23,20nn; Lv 26; Ř 7,9n). Desatero je asi jediným Božím slovem ve SZ, které z Božích úst slyšel celý lid (19,12n.21nn; 20,18-21; Dt 5); následně jsou Boží slova prostředkována prorokem, resp. Písmem (24,12; Dt 5,23-29; 31,9nn).
- **Členění:** „Deset slov“ (34,28) bývá tradicemi členěno různě. Křesťanské katechismy považují v2 za preambuli, rabíni ho počítají jako první přikázání. Druhé přikázání v rabínském pořádku (v3-6) považuje Luther za přikázání první, zatímco reformovaní ho rozdělují na první (v3) a druhé (v4-6). Rabínské a reformované počítání se od třetího přikázání dál shodují (v3nn); luterské dělí v17 vedví. „Deset slov“ se v tradici dělí na dvě desky (Dt 4,13, kde může jít o dvojí vyhotovení textu), odpovídající dvěma přikázáním lásky (Dt 6,4n; Lv 19,18; Mt 22,36-40): První tabule se týká Božích věcí (v2-11), druhá bližního (v12-17). V12 ale také zmiňuje Hospodina a může být řazen na první tabuli. Dle rabínů se pak tabule zrcadlí: v2 ≈ v13 (dar a ochrana života), v3-6 ≈ v14 (ne cizím bohům a ženám), v7 ≈ v15 (ochrana dobrého jména), v8-11 ≈ v16 (svědectví o Bohu a o bližním), v12 ≈ v17 (úcta k autoritě).
- **Teologie:** Přikázání desatera rozvádějí v2, tj. že Hospodin je „*tvůj Bůh, který tě vyvedl z egyptské země, z domu otroctví*“. Hospodin je Bůh exkluzivně se zavazující a sobě zavazující, skrytý a svatý, tvořící i odpočívající, „*Bůh otců*“ a dárce země; je ochránce života a manželství, svobody a dobrého jména i vezdejších potřeb. Vstupuje do dějin a zachraňuje, štědře odměňuje a přísně soudí (20,2.5-7.12). Desatero je právem exodu: Izrael je vyveden k Bohu a k bližnímu: v úctě k Boží sféře a ke sféře bližního se děje exodus. Poslušnost je ochranou svobody, neposlušnost návratem do Egypta. Přikázání jsou prostá a jednoduchá: lásku k Bohu a poslušnost přikázání nelze oddělit (20,6). Zbožnost a etika, Hospodin a bližní patří k sobě (Mi 6,8; 1J 4,19-21; Mt 5,23n). Člověk je odpovědný: vírou, láskou a poslušností je poddán Bohu (a úctou rodičům); a sám odpovídá za lidi (i zvířata, majetek) sobě poddané. Desatero spojuje zbožnost, etiku, všední práci, domácí a sousedské vztahy; sociální právo (20,8-17) a srdce (20,3.6.17). Zdrojem je Hospodin, Bůh Izraele (20,2n.5n.7.10n).
- **Desatero v NZ:** Ježíš vykládá i zákon Desatera, naplňuje jej, zahrnuje do své spásy (Mt 5,17-48; 15,4; 19,16-19 aj.). Apoštolové v Desateru spatřují popis osvobozeného života a lásky k bližnímu (Ř 13,8-10; Ga 5,16-23; 1K 7,19; Jk 2,8n). Zároveň je Izraeli přechodným vychovatelem do Kristova příchodu (Ga 3,19nn), ale také izraelským i všelidským žalobcem (Ř 2,17-23; 7,7nn; 1Tm 1,8-11; Jk 2,10-13).
- *Kázání může pojmut Desatero jakou souhrn Boží dobré vůle či Božího nároku - jako „zákon svobody“, jako cestu lásky k Bohu a bližnímu. Může ho pojednat i jako obžalobu hříchu a odhalení marných snah o poslušnost - nejsme s to zachovat ani těchto osm plus dva jednoduchých slov. Desatero ale můžeme číst také jako popis Božího lidu – jeho úkolů i temnot -, stejně jako Boží svědectví o sobě samém. V Exodu patří zákon ke spáse (jako její důsledek, stvrzení, ale také ohrožení). V Desateru zavazuje Hospodin lid ke „královské“ a „kněžské“ službě (Ex 19,5n), a to uprostřed všedního dne: Celý lidský život na zemi má patřit Bohu; Bůh garantuje a chrání celek lidského pozemského života; právě zde přichází Bůh ke slovu.*

Biblické studium 4: Buďte mými muži svatými

27. března – 1. dubna 2017: Ex 22,17 – 23,13

Hospodin vyvedl Izraele z egyptského otroctví, aby si lid zasvětil ke své službě: Bůh pomáhá i požaduje. Záchrana Izraele se má projevit v posvěcení všech oblastí života, zejména ve vztahu ke slabým.

- **Kniha smlouvy:** Oddíl Ex 20,22 – 23,33 bývá nazýván „*knihou smlouvy*“ (srov. 24,7). Jde o první výklad Desatera (srov. Dt 5-25), o právní aspekt spojenectví Hospodina a Izraele (24,1nn), vytvořeného darem exodu (22,20.30; 23,9.15) a naplňujícího se v daru země (23,20nn). Kniha sestává z kultického úvodu (20,22nn), dále souborů „*mišpatim*“ (21,1 – 22,16) a „*devarim*“ (22,17 – 23,19) a epilogu (23,20nn). Ustanovení jsou dvojího druhu: *kazuistické* zákony popisují konkrétní případy („*Jestliže...*“), umožňující zobecnění (21,2nn; 22,24nn aj.). *Apodiktické* právo má povahu obecných pravidel (uděláš, neuděláš), které je nutno konkretizovat (22,17-19; 23,1-3 atp.). Otázkou zůstává, kdo je tu vykonavatelem práva – zda jedinec (mimosoudní řešení) či nějaká instituce (srov. 22,8); místy je to přímo Hospodin (22,22n.26b). Cílem práva je náhrada škody, zmírnění nouze, ba vzájemnost (srov. 21,23-27; 22,2n aj.). „*Kniha smlouvy*“ předpokládá zemědělskou společnost, jejímiž členy jsou vedle mužů i ženy a děti (i nenarozené; 21,22), otroci (dlužní, tj. dočasní, i dobrovolně trvalí; 21,1nn), vdovy, sirotci, cizinci... a domácí zvířata. Adresátem jsou „*synové Izraele*“ (20,22), „*vy*“ či „*ty*“ (srov. 20,23n; 22,20n), rovnoprávní Izraelité (muži: otcové, manželé, majitelé, vykonavatelé), a to spolu i jednotlivě.
- **Svatost všedních dní:** Řády oddílu „*devarim*“ se „na přeskáčku“ týkají Božích práv (22,17-19.27-29; 23,13), opakovaně práv chudého či otroka, dokonce zvířete (22,20-23.24-26; 23,6-9.10-12), práv nepřítelů (23,4n), výkonu práva samého (23,1-3.6-8): Situace bližního vznáší nárok na osobu osloveného „*ty*“ či „*vy*“; koncept „*spravedlnosti*“ v rabínském pojetí vyjadřuje ne náhodou právě tento nárok, který na mě bezslovně vznáší tvář bližního... Ohniskem a textovým středem těchto různorodých ustanovení je výzva ke *svatosti*, oddělenosti „*pro svého Boha*“ (22,30; srov. 19,4-6; Lv 19,1nn): Původně jistě *kultický* pojem (22,30ab; Lv 11,44-47; srov. Ex 16,23 a 20,8; 3,5 a 19,23; 12,16 a 13,2; 15,11 a 19,10; 26,33 atd.) je tu provázán se *všedností* (žně, půjčky, soudní proces atd.): Víra a étos, bohoslužba a morálka se v Tóře prolínají a vzájemně zdůvodňují. Zdrojem obou je *Bůh*, jeho vyvolení a slovo, vůle a příkaz, nárok a zmocnění. Cílem této svatosti je kultivace pospolitosti složené z *nelhostejných* sousedů (např. 22,24-26; 23,4n.9; srov. Mt 5,21nn; 7,12).
- **Étos exodu:** Zvláštní skupinou, jež vznáší nárok na nelhostejnost společenství i jedince, jsou tu nemajetní, zchudlí, ubožáci (22,24; 23,3.6.11), zejména však – coby typicky „*nejchudší z chudých*“ - „*vdova*“, „*sirotek*“ a „*host*“, tj. přistěhovalec, nežid žijící uprostřed Izraele v přiměřené míře podle jeho zákonů (22,20n; 23,9.12; srov. 12,48n; Dt 10,18; 14,29; 16,11-14; 24,21; 26,12; 27,19; Ž 146,9 aj.). Chudí – vdovy a sirotci -, zejména však právě „*hosté*“, jsou pro Izraele mementem, ba zpřítomněním izraelského otroctví v Egyptě: tito domácí i neizraelští potřební jsou zdrojem etiky niterného soucitu (22,20; 23,9). Na jejich údělu uprostřed Izraele se potenciálně opakuje úděl Izraele v Egyptě: jejich úpění kvůli případně xenofobním či vyděračským izraelským sousedům přivolává Boží rány na Izraele (srov. 22,17-19), tak jako izraelský nářek přitáhl Boží soudnou pozornost k Egyptu (22,22n.26b; 2,23-25 atd.). Hospodin, Bůh Izraele, je právě *jejich* Bohem (Dt 10,14-19): Izrael je ve stálém nebezpečí, že se pro své nejslabší a hosty stane sám „*Egyptem*“ (srov. Dt 16,1nn).
- **Exodus ze stádnosti:** Osloveno je společenství (vy) i každý zvlášť (ty). Jedinec má jednat od srdce (23,9), nezištně a nekonkurenčně, s ohledem na dobro bližních, ba i zvířat (22,25; 23,11n), odvážně a je-li nutno, sám za sebe (23,1n.8). Nelhostejný soucit se týká i (zřejmě osobního) nepřítelů v nouzi (23,4n; srov. Mt 5,43nn). Boží nárok na Izrael je individuálně osvobodivý, zároveň ovšem také pro pospolitost smrtelně vážný (22,17-19.23.26b; 23,13).

Biblické studium 4: Buďte mými muži svatými

27. března – 1. dubna 2017: Ex 22,17 – 23,13

Hospodin vyvedl Izraele z egyptského otroctví, aby si lid zasvětil ke své službě: Bůh je spasitel i zákonodárce, pomáhá i požaduje. Záchrana Izraele se má prakticky projevit ve všech oblastech života.

Návrhy otázek k diskusi ve skupince

- Které oblasti života postihuje náš oddíl? Které osoby zde vystupují? Jaké příběhy se tu odehrávají? Čí nároky zde Boží zákon chrání?
- Všimněte si, co stojí v samém ohnisku oddílu (Ex 22,30a). Co tento požadavek znamená? Jak souvisí se zbytkem oddílu a co o jednotlivostech oddílu vypovídá?
- Zaměřte se na ustanovení o chudých, zejména o cizincích, vdovách a sirotcích. Jak s nimi mají Izraelité jednat? Proč? Jaký význam jim přikládá sám Hospodin?
- Kdo jsou tito lidé mezi námi dnes, v našem sboru, v naší obci, ve státě? Jak s nimi jednáme? Jak s námi tedy jedná Bůh?
- Jakou společnost měla tato ustanovení chránit či kultivovat? A jaký je jednotlivec, který se jimi řídí?
- Zákon zjevuje Boží nároky, staví před nás ideály, také nás ale usvědčuje z hříchu. Kde jako jedinci a jako společenství sboru, obce, národa selháváme? Jaké nové cesty nám v Kristu text otevírá?

Kázání 4: Smlouva mezi Hospodinem a Izraelem

2. dubna 2017: Ex 24,1-11

Izrael přijímá Hospodinovy řády a Hospodin se s Izraelem svazuje poutem smlouvy. Jejím výměrem jsou Boží přikázání, její pečeti krev obětí, jejím důsledkem hod v Boží přítomnosti.

1. Pozvání starších Izraele na Hospodinovu horu (24,1-2)
 2. Uzavření smlouvy mezi Hospodinem a kmeny Izraele (24,3-8)
 3. Hod starších před Hospodinem (24,9-11)
- **Smlouva:** První smlouvu v Písmu – o „neútočení“ a péči - Hospodin uzavřel s Noem, resp. s tvorstvem v souvislosti s potopou (Gn 6,18; 9,9nn). Následuje opakovaně stvrzovaná smlouva s Abrahamem a jeho potomky – že jim Hospodin bude Bohem, že jim, a skrze ně celému světu, požehná, že jim daruje Kanaán (Gn 12,1nn; 15,18; 17,2nn atd.). Abrahamova smlouva je základem exodu a rámcem smlouvy ze Sinaje (2,24; 6,4n; 19,5; 24,7n). Také sinajská smlouva je otevřená – z lidské i z Boží strany - novelizacím, aplikacím a zpřesněním (34,10,27; Joz 24,14nn; 2Pa 7,18; 2Kr 23,1nn; Neh 10,1nn; Jr 31,31-37; 33,14-26; Mal 2,4,8; srov. Mt 26,28). Smlouvy uzavírali ve starém Orientu silnější králové s podmaněnými, byly tedy vnucenou ochranou, vazalstvím. V Božím „provedení“ je smlouva ovšem i dohodou, závazkem, spojenectvím! Bůh *si zavazuje* své vyvolené (k poslušnosti), a *sám se jim zavazuje* (ke spravedlnosti, milosrdenství): což ve světě náboženství nemá obdobu! Smlouva je tak *zmocněním* člověka k partnerství a *projevením* Boží lásky a pokory, ne-li Božím *sebeomezením*. Sinajská smlouva daleko překračuje meze „pouhého“ práva (srov. Oz 2,16nn; Iz 5,1nn; Jr 3,1nn aj.).
 - **Sinajská smlouva:** Vztah mezi Hospodinem a Izraelem není volným, nezávazným partnerstvím, ale ani slepým podmaněním (à la bianko šek). Hospodin se už praotcům zavázal loajalitou a sliby (2,24; Gn 17,7), Mojžíšově generaci pak činy exodu (6,3-8; 19,4-6; 20,2). V Desateru a dalších rádech (20,2 – 23,33), Mojžíšem zanesených v „*knize smlouvy*“, jsou zas popsány povinnosti lidu (24,3n.7n). Lid jim přitaká (24,3b.7b; srov. 19,8). Koná se oběť (24,4b-8). Funkce této oběti zde není vysvětlena: Jde o rituální vyjádření smlouvy? Jde o její zpečetění a ratifikaci? Jde o její cenu? Je zřejmé, že prolití obětní krve, tj. ztráta života, ke smlouvě s Bohem patří (Gn 8,20n; 15,9nn; srov. 17,10; 12,13,23; srov. Mt 16,24nn), třebaže Bůh sám oběti nepotřebuje, zvl. nejsou-li spojeny s obětí srdce (Ž 40,7; 50,7nn; 51,18nn; Am 5,21-25 aj.). Krví je pokropen oltář (jakoby Bůh?) i lid: smlouva je poutem na život a na smrt, jejím darem i cenou je vlastní život – izraelský, ale i Boží (Dt 30,15nn; Mt 26,28).
 - **Boží přítomnost:** K oběti patří obětní hod (24,9-11; Gn 31,44nn; Lv 7,6.15; 10,17n; srov. 1K 10,16nn). Pozváni jsou vedle Mojžíše i Áron se dvěma syny a sedmdesát ze starších lidu (24,1.9): tj. zákonodárce či prorok, kněží (28,1; Lv 10,1) a civilní správci. Ti všichni hodují v Boží svaté přítomnosti, jen Mojžíš ale smí přistoupit až k Hospodinu (24,2; srov. 19,10nn; 20,19-21; 33,7nn; Dt 5). Tento obětní hod je výjimečný, snad proto, že jde o hod stvrzující *smlouvu*: pozvaní totiž *vidí* Boha, ale nezhynou (24,10n; 3,4-6; Gn 32,31; Sd 13,22; Iz 6,5). Lze, či nelze *vidět* Boha (33,20-23; 1Tm 6,16)?! Bůh *nechce* být běžně viděn ani zobrazován (20,4n; 32,4.8); jeho „*podobu*“ a „*obraz*“ nese každý člověk (Gn 1,26nn; 33,10), dokonale však Ježíš, syn člověka, Syn Boží (J 1,18; Ef 4,13n; Ko 1,15; 3,10; Žd 1,3).
 - *Kázání může vyzdvihnout závaznost víry: jde o smlouvu, závazek Boží vůči nám a náš vůči Bohu (1Pt 3,21). Na Boží důvěryhodnosti závisí náš časný i věčný život a vyplývají z ní naše povinnosti vůči Bohu i lidem (1K 11,20nn). Kázání může podtrhnout rovněž modus či cenu smlouvy: celý život lidský i Boží. To, že Bůh uzavírá s lidmi smlouvu – že je zmocňuje k víře, že se člověku zavazuje -, je zcela mimořádné, je to dar svrchované milosti a lásky, riskující skutečný vzájemný vztah.*

Biblické studium 5: Hospodinův příbytek

3. – 8. dubna 2017: Ex 25-31

Hospodin instruuje Mojžíše, jaký příbytek mu Izraelité mají ve svém středu vybudovat. Tam, uprostřed nádhery a obětní bohoslužby, bude svému lidu nablízku.

- **Exodus a stánek:** Boží přítomnost v Izraeli, obecenství Hospodina a Izraele, je vrcholem knihy Ex a cílem exodu (3,8.12; 4,23; 5,1; 8,23n; 25,8; 29,46; 40,34nn). Svatyně bude srdcem tábora, později i země, a úběžníkem života (Nu 2,1nn; 1Kr 8,27nn; Ez 40nn), místem obecenství a vděčné i kající bohoslužby. Celý Izrael má přitom být svatým „královstvím kněží“ (19,5n); Léviovníci, zejména Áronovci (28-29), ostatní Izraelity nahrazují a reprezentují (32,29; Nu 3,12n.41.45), jsou na ně proto kladeny zvláštní nároky (29,1nn.44; Lv 10,1nn). Bohoslužba se ale týká všech (23,14nn; 25,1nn), v přiměřeném smyslu tedy i požadavek a dar svatosti (22,30; Lv 19,2; 20,7n; 22,31-33; Nu 6,1nn).
- **Svatyně:** Izraelité mají z dobrovolných darů (25,1nn; 35,4nn) zřídit Bohu stánek podle „vzoru“, který ukázal Mojžíšovi (24,18; 25,9.40; 26,30; 27,8; 39,43). Jeho přesný vzhled nelze rekonstruovat. Stánek (cca 15 x 5 x 5 m) sestával ze svatyně, přístupné kněžím, a velesvatyně (se schránou svědectví), přístupné jen veleknězi. Jeho zařízení bylo ze zlata: příkrov schrány a sedmiramenný svícen vcelku, truhla schrány, stůl a kadidlový oltářík z pozlaceného akáciového dřeva. Stánek zakrývaly čtyři vrstvy příkryvek („*tachaší*“ je převod neznámého slova). Nádvoří (50 x 25 m), ohrazené plátěnými zástěnami mezi sloupky, bylo přístupné všem. Obětní oltář s rohy byl z akáciového dřeva potaženého bronzem (2,5 x 2,5 x 1,5 m), z bronzu byly i patky sloupků a nádrž s vodou. Vnitřní opona a vnější závěs stánku i závěs vchodu do nádvoří byly pestře tkané. Svatyně má personál: následuje popis kněžského ornátu (28,1nn) a týdenního rituálu zasvěcování kněží, rouch i svatyně (29,1nn). Zařízení svatyně má svůj účel: prostředkovat Izraeli přítomnost Boží a jeho slova (25,8; 29,42-46; 25,22.30.37; 26,33; 29,37nn).
- **Architektura:** Jinak než běžné popisy staveb postupuje tento zevnitř ven (25,10nn atd.); kněžské roucho je popisováno opačným směrem (28,1nn). Nápadná je exotičnost materiálů; drahocenná krása je ovšem skrytá zrakům. Popis projektu odpovídá postupům užívaným dodnes: 1. zdroje (25,2nn), 2. účel (25,8), 3. plány (25,9 – 30,38), 4. soupis řemeslníků a prací (31,1nn), 4. realizace (35-38), 5. kolaudace (39,1nn) a 6. „zprovoznění“ (40,1nn). Stánek spojuje prvky stálé chaty a nomádského stanu (desky a houně stánku); spojuje i v tradiční architektuře diskutované alternativy sloupu a stěny.
- **Krásný příbytek:** „Svatyně“ je „příbytek“ (25,8; 29,42nn; 40,34nn; J 1,14) a „stan setkávání“ (27,21; 28,43 aj.): Je místem a „svátostným“ prostředkem Boží přítomnosti, „viditelného“ přebývání (Ž 11,7; 17,15; 36,9; Ex 24,10) a vzájemného společenství (25,22; 23,14-19; Lv 1-6). Je místem obětí; správci svatyně a obětí jsou kněží, „od hlavy až k patě“ Boží zasvěcenci (28,36; 29,1nn). Stánek v sobě shrnuje celek života: nekomplikovaný vztah vděčnosti a radost víry; povinnou bázeň před Svatým; odcizení hříchu i cestu smíření. Stánek je odrazem světa, stvoření: podle některých vykladačů kopírují Ex 25-31 sedmi Božími řečmi završenými ustanovením sabatu sedm dnů stvoření z Gn (25,1; 30,11.17.22.34; 31,1.12): „svatyně“ a „příbytek“ Boží je obnovou stvoření, stvoření počátku mělo být místem Božího přebývání s lidmi (Gn 3,8). Pro zhotovení stánku byla nutná plnost Ducha a řemeslný um, což je typický výměr „moudrosti“ v Tóře (28,3; 31,3.6; 35,10nn; 36,1nn; Gn 41,33; Dt 1,13.15). Nákladnost materiálů, stejně jako umné zpracování a estetická elegance má zřejmě odpovídat moudrosti Božích přikázání (Dt 4,6) a kráse Boží svatosti a přítomnosti (Ž 50,2; 110,3; Pl 2,15). Bezmála celá třetina Ex (25-31 a 35-40) je každopádně věnována místu Božího přebývání: je lokalizovaného v prostředí – a prostřednictvím - architektury a liturgie, krásy.

Biblické studium 5: Hospodinův příbytek

3. – 8. dubna 2017: Ex 25-31

Hospodin instruuje Mojžíše, jakou svatyni mu Izraelité mají ve svém středu vybudovat a jací mají být její kněží. Co je účelem tohoto svatostánku a bohoslužby?

Návrhy otázek k diskusi ve skupince

- Připomeňte si, jak asi vypadala svatyně a k čemu sloužily jednotlivé části: truhla ve velesvatyni (Ex 25,21n) a stůl, svícen s oltářkem ve svatyni (25,30,37; 30,1.10), stejně jako velký oltář s nádrží na nádvoří (30,17-21).
-
- Co bylo hlavním účelem svatyně (Ex 25,8; 29,43-46)? Jak její jednotlivé části slouží tomuto účelu? Co o něm vypovídají?
 - Jak bydlí Bůh mezi svými lidmi dnes? Co nám dnes prostředkuje jeho přítomnost, jaké jsou „nitky“ našeho vztahu s Bohem? Můžete konzultovat texty, jako J 1,14; Ef 1,13; Ř 6,3nn aj.
 - Stavbou svatyně se završuje vyprávění knihy Exodus. Více než celá třetina knihy (Ex 25-40) se věnuje Boží přítomnosti uprostřed Izraele – a věnuje se architektuře a kráse! Proč toto spojení?
 - Jakou roli hraje krása, um, umění v naší víře a bohoslužbě, v naší víře v Boha, a vůbec v našem životě?

Kázání 5: Zlaté tele

9. dubna 2017: Ex 32,1-11a

Izraelité berou exodus z Egypta a cestu do země zaslíbené do vlastních rukou a opouštějí tak Hospodinovu cestu. Jejich modlářství vyvolává Boží hněv a ohrožuje existenci Izraele.

1. Izraelský hřích (32,1-6)
2. Hospodinův hněv (32,7-10)
3. Mojžíšova intervence (32,11a)

- **Příběh v Ex:** Příběh zlatého telete (32-34) je jedním z „vrcholů“ Ex, ne-li „exodem v malém“: Izrael se sám sobě stává „Egyptem“, a Hospodin je soudcem a spasitelem lidu. Příběh vnáší do Ex – a Písma – „koncentrát“ izraelského hřichu, zejména ale i prvky lidské *přímluvy* a Božího *odpuštění*. Obohacuje tím jak motiv Božího příchodu do nitra lidu, tak finální vyznění Desatera a smlouvy i Jména Božího; a mění tak „tóninu“ zbytku Starého zákona.
- **Zlaté tele:** Tele, býček je (egyptským a kananejským) obrazem boží síly, zde doslova „*bohů, kteří půjdou před námi... kteří tě vyvedli z egyptské země*“ (32,1.4.8.23), příp. dle Árona: Hospodina (32,5); srov. také metaforu Božích či lidských „*rohů*“ (Nu 23,22; 24,28; Dt 33,17; 1S 2,1.10; 2S 22,3; Jb 16,15 Ab 3,4 aj.) Soška telete funguje i jako náhražka absentujícího Mojžíše a jeho prostřednictví (32,1.23; 20,19) a v kontextu Ex také jako náhražka plánovaného „*příbytku*“ (32,5n; 25,8; Ex 25–31; 35-40).
- **Anatomie hřichu:** Zlaté tele představuje výslovné pokroucení a porušení Desatera (32,1.4.5n.8; 20,2-7.22n). Ve SZ zůstane mementem (Dt 9,16; Ž 106,19; Neh 9,18) a archetypem hřichu (1Kr 12,28; 2Kr 10,29; 17,6; Oz 8,5n; 13,2). Lid napravuje domnělý nedostatek - čtyřicetidenní umlknutí Boží akce, Mojžíšova vedení a izraelské bohoslužby (24,18; 31,18). Modlářství se rodí z netrpělivosti a je trvalým pokušením víry - opustit „pouhé“ slovo, dané neviditelným Bohem, a vylepšit, nahradit ho zbožnou akcí, zhmotněním „Boží“ moci (32,1.4-6). Modlářství má i subtilnější podoby duchovní všetečnosti, „virtuozity“, nespokojenosti (Lv 10,1n; 1S 6,19n; 2S 6,6n; srov. Mt 6,5.7.19nn; 1K 10,6nn). Je nákladné (32,2n; srov. 33,5n; 35,4nn), technicky náročné (32,4.22-24; Iz 44,9nn), na první pohled zbožné, v jádru přízemní (32,5n.17.25). Je neposlušností Božích přikázání (32,8; 20,2-7), projevem „*tvrdé šíje*“ (32,9; srov. 33,3; 34,9). Vede do záhuby (32,7.10.26nn; 20,5.7).
- **Boží reakce:** Hospodin jedná ve shodě s dohodou (20,5.7; 23,21; 24,8; srov. Ř 1,18nn). Příkře ukončuje čtyřicetidenní rozhovor s Mojžíšem (32,7.10). Citující Izraelity, zřídá se lidu a předává jej Mojžíšovi: je to „*tvůj lid*“ (32,1.7; vs. 32,11). Odhaluje izraelský hřích (32,8n) a vyhlašuje soudy: lid v hněvu zničí, a s Mojžíšem začne znovu coby s „druhým Abramem“ (32,10; srov. Gn 12,2).
- **Mojžíšova intervence:** Mojžíš odmítá přijmout Boží plán nového začátku i uposlechnout Jeho pokyn sestoupit z hory a „*necat*“ Boha konat jeho „*zlé*“ dílo (32,7.10; srov. 32,12). Možná v samém pokynu vyrozumívá nabídku (?): Když Hospodina „*nenechá*“, může lid snad ještě zachránit (srov. Ez 22,23-31; 13,3-5; Gn 18,17nn); jde přece o „*tvůj*“, Mojžíšův lid! Prosí tedy „*o shovívavost*“ (tak ČEP), resp. „*naléhá, úpěnlivě žádá*“ (32,11a). Více o jeho zbožné drzosti - „*chucpe vůči Nebi*“ - v biblickém studiu 6.
- *Kázání se může věnovat sklonům lidského srdce, právě i toho zbožného, k modloslužbě – k netrpělivosti a neskromnosti ve víře, k vylepšování a opouštění daného Božího slova, k svémyslnému nátlaku, falešné důvěře ve vlastní aktivitu. Příběh odhaluje Boží hněv. Je ale také pozváním k pokání a k přímluvám jeden za druhého.*

Biblické studium 6: Mojžíš, ten člověk

10. – 13. dubna 2017: Ex 32-34

Hřích zlatého telete ohrožuje další osud Izraele. Mojžíš s Hospodinem však nacházejí nové cesty.

- **Příběh:** Příběh je vložen do ustanovení o stánku (25-40) a kontrastuje s Desaterem: je komentářem pointy Ex i exodu a výkladem Boží přítomnosti ve svatyni: Vyvedení z Egypta a Boží příchod do Izraele mají duchovní rozměr smíření. Ex 32-34 trvá několik dní, kdy na vlásku visí existence Izraele (32,1-14), Boží odpuštění (32,15-33), Boží osobní blízkost a vedení (32,34 – 33,17). Rozuzlením epizody je nové zjevení Hospodina a jeho Jména (33,18 – 34,7), jakož i nová smlouva (34,7nn). Bůh postupně odhaluje své milosrdenství; klíčovou, ba *iniciující* roli Písmo přitom připisuje Mojžíšovi.
- **Mojžíšova „drzost“:** Hospodin je představen jako suverénní a férový soudce, ale také jako suverénní, milosrdný spasitel: jedině On může soudit i odpustit, zničit i obnovit! Hybatelem dění je však v textu Mojžíš - zastánce hříšného lidu, jeho přímluvce a reprezentant. Teprve ke konci vykročí Hospodin sám od sebe za Mojžíšovy žádosti (33,19; 34,6-10). Rabíni hovoří o Mojžíšově „chucpe (drzosti) vůči Nebi“: Dvě *otázky* mířící na Boží pověst (32,11b-12a) a zpochybňující logiku soudu, resp. dovolávající se logiky exodu (srov. 6,3-7; 7,5), jsou doplněny třemi *imperativy*: „*obrat se – lituj – pamatuj*“ (32,12b-13), jimiž Mojžíš Boha upomíná na závazky vůči Izraeli (32,10b vs. Gn 12,2). Bible tyto pojmy užívá v popisech lidské ne/kajícnosti (Jr 4,1; Oz 14,3; Za 1,3 | Iz 46,8; Jr 8,6 | Iz 17,10; 44,21 aj.). Popisují ale i Boží změnu smýšlení (1S 15,29; Am 7,3,6; Jo 2,13n; Jon 3,9n; 4,2; Jr 4,28; 10,10), přičemž Septuaginta je překládá i slovem „metanoia“. Mojžíš **1.** apeluje na jméno, jež si Hospodin získal exodem (Iz 48,9; Jr 14,7; Ez 20,9,44; Mt 6,9 aj.). **2.** se dovolává racionality Božího jednání, resp. Jeho věrnosti vůči Izraeli, resp. vůči Sobě samému. A už při první „audienci“ **3.** odmítá upřednostnit svou osobu na úkor lidu; později sebe sama Bohu místo lidu dokonce nabídne (32,32), a vůbec využívá svého zvláštního vztahu s Hospodinem (33,7-11.12nn.18nn), odpírá i svou poslušnost (32,11a.19; 33,15). Rozbití desek zákona a následný soud léviovsou rukou, stejně jako nabídka vlastního života či vztyčení zvláštního stanu za táborem lze snad chápat v podobném duchu: jako Mojžíšova opatření, předcházející zrušení smlouvy a úderu na lid ze strany Boží (32,19-29.32b; 33,7nn), jako „nátlak“, jemuž Bůh „nemůže“ vzdorovat. Výrazem přímluvnického „chucpe“ je i citování Božích slov mířených původně *proti* Izraeli – „*tvrdá šije*“ - *ve prospěch* Izraele: z důvodu Božího soudu a odstupu je učiněn důvod Jeho milostivosti a blízkosti (32,9; 33,3; 34,9: „...neboť je to lid tvrdé šije“). Tak i jinde (Nu 11,2; 14,11-20; 17,9-15).
- **Hospodinovo milosrdenství:** Hospodin krok za krokem slevuje z úmyslu zničit lid (32,10.14) a vzdálit se od lidu a přenechat ho na starost andělskému „*poslu*“ (32,34; 33,2n), resp. přebývat v ústraní (33,7nn.14-17). Reaguje na Mojžíšovy prosby, ale i na izraelskou kajícnost (32,28n; 33,5n.7nn). Předně ale projevuje svou vlastní dobrotu (33,19), a sice až do té míry, že se dá Mojžíšovi „*zezadu*“ zahlédnout: že mu – v komentujícím ohlédnutí za událostmi - ohlásí „*nové*“ dobrotivé Jméno (33,19; 34,6n; srov. Ex 20,5b-7; více v kázání 6) a že obnoví roztržitěnou smlouvu, obohacenou nyní právě o štedré milosrdenství a odpuštění hříšníkům (34,10-27; srov. Ž 103,6-18; Jon 3,9 – 10,11; Jr 31,31nn; Mt 26,28 aj.). I slíbená Boží přítomnost uprostřed Izraele tak není pouze svatá (25,8; srov. 40,34nn), ale zásadně i smiřující a ospravedlňující (Ž 32; 51; 103; Ř 1,16n; 3-4; srov. Lv 4-5.16).
- **Lidský Bůh:** Pro okolní národy by tento příběh zněl rouhavě: na jedné straně člověk, který s Bohem mluví urputně, směle, protože miluje svůj lid i svého Boha; a na druhé straně Bůh, který se dává člověkem „školit“, který slevuje ze svého, ba který vychází vstříc za samu mez. Bůh smlouvy se dává volat „*k odpovědnosti*“ (32,11-13; Ž 22,2nn; 77,8nn; 89,20nn; Jr 12,1nn; Ez 22,30n aj.). Kristovo vtělení a kříž je jen dalším, a nejzazším projevem této „Boží lidskosti“: Jeho věrnosti lidem, Jeho pokory a lásky, jeho „*bláznovství*“ (J 3,16; 1K 1,18nn; Oz 11,8 aj.).

Biblické studium 6: Mojžíš, ten člověk

13. – 13. dubna 2017: Ex 32-34

Hřích zlatého telete ohrožuje další osud Izraele. Mojžíš s Hospodinem však nacházejí nové cesty.

Návrhy otázek k diskusi ve skupince

- Přečtete si první Hospodinův rozhovor s Mojžíšem v Ex 32,7-14. Co Bůh rozhodl, co Mojžíšovi přikázal a nabídl? A jak Mojžíš odpověděl? Jak argumentoval, kam mířil?
- Čím jsou charakteristické Mojžíšovy přímluvy? Vedle Ex 32,11-13 můžete zohlednit také 32,31-32 a 33,12-13. Jak argumentuje? Co riskuje? Co ho motivuje? Oč mu jde?
- Co se můžeme od Mojžíše naučit? A kde jsou hranice modlitby?
- Jaký je vůbec Bůh, viděno optikou příběhu? Můžete porovnat Ex 32,14; 33,1-5; 33,14.
- Co nás tento příběh učí o Pánu Ježíši a o naší cestě víry?

Kázání 6: Bůh plný slitování

14. dubna 2017 (Velký pátek): Ex 34,1-10

Hospodin daruje Izraeli nový začátek na staronových základech. Dává mu znovu desky Desatera a zjevuje mu své dobré Jméno, odpouští mu hřích a uzavírá s ním smlouvu.

1. Nové sinajské zjevení (34,1-4)
2. Nové Hospodinovo jméno (34,5-7)
3. Nová smlouva (34,8-10)

- **Příběh:** Příběh zlatého telete se uzavírá obnovením, ba prohloubením Božího vztahu k Izraeli: Ohrožení lidu je zažehnáno (34,6-7a.10nn) a zaslíbení exodu potvrzena (34,11nn). Modlářství lidu je potrestáno a odpuštěno (34,6n); lid prochází vnitřní proměnou (32,2n; 33,4-6; 35,4nn). Boží přítomnost je znovu darována (32,10; 33,3.5.7; 33,14; 34,9n). Izraelem porušená smlouva je obnovena, včetně desek Desatera popsanych Božím prstem a kultických norem (34,1.4.10-27.29). I Boží jméno zazní Mojžíšovi a Izraeli nově – a udává nový tón obnovené smlouvě v Ex 34-40 a celému Písmu (33,19; 34,6n; JI 2,13; Jon 4,2; Ž 86,15; 103,7-13; 111,4; 145,8; Neh 9,31; 2Pa 30,9; 1Tm 1,2).
- **Lidský Bůh:** Finální obnova vztahu je Boží milostivou, slitovnou reakcí (33,19) na Mojžíšovy intervence ve prospěch hříšného lidu, zejména na jeho prosbu, aby směl s Bohem nejen tváří v tvář hovořit, ale také Ho spatřit (33,18; srov. 33,11; Dt 34,10). To mu dopřáno není (33,20), ale bude smět pod ochranou Boží dlaně, skryt ve skalní trhlině, aspoň „zezadu“ zahlédnout procházející „všechnu dobrotu“ a „slávu“ Boží (33,19.22n) a slyšet z Jeho úst Jméno (33,19; 34,6n). „Antropomorfní“ sebezjevení Boží tu dosahuje nového vrcholu, přičemž v celém příběhu Ex 32-34 nese Bůh „lidské rysy“ (Mojžíš s ním vyjednává, Hospodin ustupuje atp.). Někteří teologové v duchu Gn 1 (v26n) navrhuji mluvit spíše o „teomorfních“ rysech člověka: ne Bůh se ve zjevení připodobňuje člověku, jeho omezenému chápání (klasické pojetí antropomorfismu), nýbrž člověk se podobá Stvořiteli (emoce atp. nejsou Bohu cizí, naopak On je jejich zdrojem). Setkání v Ex 34 je reprízou sinajského zjevení a ratifikace smlouvy (34,1-4; srov. 19,9nn; 24,12nn): jen lhůta je kratší a desky má vytesat sám Mojžíš.
- **Boží jméno:** Hospodin prostřednictvím exodu zjevuje své jméno - svůj charakter a činy, kým chce pro Izrael i pro celý svět být (3,13-15; 6,3-7; 7,5). Zde Bůh vyslovuje své Jméno (33,19) obohacené ovšem o zkušenost posledních dní (34,6n): Ve srovnání s opisem Jména v Dekalogu (20,5b-6) vynikne **1.** předřazení milosrdenství před soud, **2.** porušení dekalogové „rovnice“ mzdy pro dobré a trestu pro zlé, a to **3.** masivním zdůrazněním Božího soucitu a odpuštění právě hříšníkům (34,7). Také **4.** soud jistě zůstává součástí Jména (34,7b): Bůh nesoudí syny namísto otců, nýbrž vyčkává s trestem i více generací nekajících (srov. Ez 18,1nn). Rabíni v souvislosti s Ex 34,6n mluví o „třinácti vlastnostech“ Božích (počítáno vč. dvojí evokace Jména), na jejichž základě je uzavřena nová smlouva (34,10.27).
- **Nová smlouva:** Hospodin obnovuje své spojenectví s Izraelem (34,10.27; 24,1nn), dává mu nové desky Desatera (34,1.4.28n; 24,12; 31,18; 32,19) a (staro)nový kultický zákoník (34,11-26). Smlouva neztrácí nic ze své závažnosti, umožňuje však – pro Boží ochotu odpustit, zahrnutou nyní do Božího jména i do smlouvy – překvapivé společenství *Svatého s hříšníky*. Mojžíš na zvěstování Jména reaguje prosbou o Boží přítomnost právě uprostřed „lidu tvrdé šíje“ (34,8n: „...neboť je to...“; vs. 32,9; 33,3). Obnova smlouvy, Boží věrnost, zůstává biblickou konstantou (Joz 24; Jr 31,31nn; Neh 10; Mt 26,28).
- *Velkopáteční kázání nemůže než zvěstovat Boží nezaslouženou dobrotu vůči hříšníkům, definitivně a osobně projevenou v Ježíši, Božím Synu (J 3,16 aj.). L 23,27-49 líčí golgotské dění v narážkách na sinajské dění (bázlivý lid opodál; odpouštějící Ježíš; temnota, do níž Ježíš vstupuje vstříc Otcí).*

Kázání 7: Bůh mezi námi

16. dubna 2017 (Neděle vzkříšení): Ex 40,16-38

Hospodinova sláva naplňuje právě postavený příbytek. Ve stanu setkávání bydlí Bůh uprostřed svého lidu: první etapa exodu Izraele z Egypta je dokončena, obnova stvoření začíná.

1. Dokončení Hospodinova příbytku (40,16-33)
 2. Přítomnost Hospodinovy slávy (40,34n)
 3. Izrael na cestě za Hospodinem (40,36-38)
- **Závěr Exodu a dokončení exodu:** Od vyjití z Egypta uplynul právě rok a dva týdny (40,2.17; 12,2). Izrael sice stále táboří - a ještě bude dva měsíce tábořit - pod horou Sinaj (Ex 19,2 - Nu 10,11n), izraelským reptáním způsobené letité štrapace, „přešlapování“ na hranicích zaslíbené země, jsou zatím nerozhodnutou budoucností (Nu 14,33n), první etapa exodu je však dokončena: Bůh vyvedl Izraele z Egypta, *aby* přebýval uprostřed svého lidu (40,34: 2,23-25; 3,12; 19,4-6; 25,8; 29,42-46; 34,9). Zlatým teletem přerušeno – a jím paradoxně o milost doplněno – projekt stánku je dokončen.
 - **Příbytek setkávání:** Svatyně je „*příbytkem*“ Božím (40,18n.21.28.33.36-38; 25,8), resp. Boží slávy, pro lid viditelná v oblaku a ohnivém sloupu (40,32.38; 33,18; 1Kr 8,10n): Hospodin „*bydlí*“ – habitus jinak typický pro smrtelníky (1Kr 8,27; J 1,1.14). Svatyně je i „*stanem setkávání*“ či „*příbytkem stanu setkávání*“ Boha a jeho lidí (40,22.24.28.30.34n; srov. 29,42-46; 40,2; Ž 27,4n; J 2,21n; 14,2-10 atp.): Svatý se sdílí s hříšníky a dává jim své vedení a slovo (40,34-38; 33,3.14; 34,9; 29,42b-43). Stavba stánku není přímočará, stavba byla ohrožena; příchod Boží slávy je nesamozřejmým zázrakem Boží milosti (srov. Ex 32-34), jemuž překvapivě ani Mojžíš tentokrát nemůže čelit (40,35; srov. 33,7-11.17n; 1Kr 8,10n; srov. Sk 2,1nn).
 - **Dokončení příbytku:** Lid, a zejména zmocnění řemeslníci (31,1-11; 36,2nn), vyrobil jednotlivé části svatyně, předal je Mojžíšovi (39,32-43) a ten z nich kompletuje svatyni (40,16-33). To vše se děje přesně dle Božích plánů a instrukcí (40,16.19.21.23.25.27; srov. 25,8n; 31,11; 36,1; 49,42n; 40,1nn). Svatyně je sestavována „*zevnitř ven*“ a je vlastně postupně zahalována: Mojžíš postupuje od příbytku a jeho stanu (40,18n) přes zařízení skryté velesvatyně (40,20n) a vnější svatyně (40,22-28) k mobiliáři nádvoří (40,29n) a k jeho tvorbě ohrazením (40,33). Nakonec vše zahalí a zabydlí sám Hospodin (40,34n). K ustanovenému zasvěcení kněží a svatyně (29,1nn; 40,9-15) dojde až později (Lv 8,1nn a také 16,1nn; verše Ex 40,27.29b.31n jsou tedy asi předjímky): Svatyni posvěcuje Hospodin sám (29,43n); zasvěcovací rituály předepsané Mojžíšovi a kněžím přistupují teprve následně.
 - **Nový začátek:** Stavba stánku je popisována slovníkem připomínajícím zprávu Gn o stvoření světa: „*učinit*“, „*dílo*“, „*dokončit*“, „*vidět*“, „*požehnat*“ (39,43: Gn 1,31; 2,3 | 40,16: Gn 1,7.11n.25n; 2,2-4 | 40,33b: Gn 2,2n). V Božím příchodu do Izraele se jaksí opakuje (či obnovuje) prvotní stvoření světa. Stvoření Izraeli v Egyptě (1,7) vrcholí stvořením příbytku Boží slávy uprostřed Izraele (40,16nn). Hospodinovo a lidské dílo se tu prolínají, dochází k setkání těch, kteří se vlastně setkat nemohou (srov. 40,35). Otevírají se nové možnosti a cesty (40,38)...
 - *Kázání bude pojednávat o vzkříšení Pána Ježíše: Ve vzkříšeném Kristu se naplňuje cesta Izraele za Bohem a Boží cesta mezi lidmi (1Tm 2,5n; Mt 1,1n; J 3,13-16 aj.). Kristus ukřižovaný je přítomností Božího života mezi námi, je svatyní i jejím základním kamenem (Ef 2,19-22; 1Pt 2,4n; 1K 6,19n aj.). Ježíš je počátkem nového stvoření, hlavou těla církve (Ko 1,15nn; 2K 5,17n aj.). Pouštní svatyně je nejen předobrazem vzkříšeného Ježíše, nýbrž představuje také milový krok na Boží cestě ke vtělení a definitivnímu smíření světa s Bohem (J 1,14.17n aj.).*